

dr Tomasz Góra

Wyższa Szkoła Kształcenia Zawodowego w Przemysłu

ORCID: 0000-0002-5637-2060

PRZESTĘPSTWA CUDZOZIEMCÓW

Crimes by foreigners

Zagadnienia wstępne

W artykule, poświęconym analizie przestępstw cudzoziemców w Polsce, zostaną omówione następujące zagadnienia: pojęcie cudzoziemca, przestępstwa popełniane przez cudzoziemców, ich klasyfikacja uzupełniona statystykami właściwych organów i służb oraz przeciwdziałanie przestępstwom.

Kryminologia (*gr. crimen* – przestępstwo, zbrodnia + *gr. logos* – nauka) to nauka społeczna zajmująca się badaniem i gromadzeniem całościowej wiedzy na temat:

- przestępstwa jako pewnej szczególnej formy zachowania dewiacyjnego;
- przestępczości jako pewnego zjawiska społecznego;
- sprawcy przestępstwa;
- ofiary przestępstwa;
- instytucji kontroli społecznej i mechanizmów kontrolnych, jakie tworzą społeczeństwa w celu zapobiegania przestępczości i jej zwalczania.

Kryminologia jest nauką, której nie można jednoznacznie zakwalifikować do konkretnego gatunku. Ma ona cechy, które pozwalają ją przyporządkować do różnych dziedzin życia. Po raz pierwszy termin „kryminologia” został użyty około 1879 r., a wśród twórców tej dziedziny prawa wymieniani są: P. Topinard, R. Garofalo, C. Lombroso, A. Quetelet, M.-A. Guerry. Kryminologia jest dyscypliną o charakterze interdyscyplinarnym. Nie ma własnej metodologii badawczej, jest więc zmuszona do posiłkowania się metodami wykształconymi przez takie nauki, jak m.in.: antropologia, biologia, medycyna, psychiatria, psychologia, socjologia, statystyka, ekonomia, historia, prawo karne itp.¹

Wstęp uczyniony powyżej ma znaczenie dla lepszego i dokładniejszego zrozumienia nauki, jaką jest kryminologia, oraz służy przyswojeniu dalszych rozważań.

---

¹ K. Bułat, P. Czarniak, A. Gorzelak, K. Grabowski, M. Grzyb, M. Iwański, P. Jakubek, J. Jodłowski, M. Małek, S. Młodawska-Mąsior, A. Papierz, M. Stożek, *Kryminologia. Repeytorium*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 15.

Pojęcie cudzoziemca

Pojęcie „cudzoziemiec” jest kluczowe dla dalszych rozważań, zostanie ono zatem poddane analizie semantycznej, opartej zarówno na obowiązujących przepisach prawa, jak i dorobku nauki prawa. Przez cudzoziemca możemy rozumieć przede wszystkim osobę fizyczną, jak również *a contrario* osobę niebędącą osobą fizyczną. Rozważania wokół tego terminu będą oparte na przepisach prawa administracyjnego – za względu na jego najbardziej wyraźne określenie w definicji legalnej – oraz na płaszczyźnie prawa karnego.

Na płaszczyźnie prawa administracyjnego

W pierwszej kolejności rozważymy pojęcie cudzoziemca na płaszczyźnie prawa administracyjnego. Wybór prawa administracyjnego jako płaszczyzny właściwej dla przedstawienia uprawnień i obowiązków charakteryzujących cudzoziemców pociąga za sobą konieczność wskazania właściwego dla tego celu narzędzia. Na gruncie prawa administracyjnego uprawnienia i obowiązki jednostki wynikają z regulacji prawa przedmiotowego, a czasami wymagają konkretyzacji, której dokonać może wyłącznie organ administracji publicznej. W nauce prawa administracyjnego już wiele miejsca poświęcono rozważaniom na temat relacji między administracją publiczną a podmiotami zewnętrznymi. Do opisanie tych relacji różni autorzy korzystali zazwyczaj z pojęć stosunku administracyjnoprawnego oraz publicznych praw podmiotowych. Należy jednak zwrócić uwagę, iż niezwykle interesująca jest możliwość badania uprawnień i obowiązków jednostki za pomocą pojęć o charakterze obiektywistycznym, takich jak sytuacja administracyjnoprawna, a w szczególności status administracyjnoprawny².

Dla określenia istoty pojęcia „cudzoziemiec” w Polsce podstawowe znaczenie miały i mają nadal regulacje konstytucyjne. Należy wyraźnie zaznaczyć, że żadna z konstytucji obowiązujących od 1921 r. nie definiowała tego pojęcia. Przegląd regulacji ustaw zasadniczych pozwoli jednak zarysować kształt wolności, uprawnień i obowiązków, które są uznawane w stosunku do wszystkich ludzi lub tylko do obywateli. Analiza przepisów konstytucji z dnia 17 marca 1921 r. prowadzi do wniosku, iż cudzoziemcem była osoba, której Rzeczpospolita Polska zapewniała na swym obszarze równe z obywatelami polskimi prawa i obowiązki, ale tylko pod warunkiem wzajemności i o ile ustawy nie wymagały wyrażnie obywatelstwa polskiego. Konstytucja dopuszczała zatem równe traktowanie cudzoziemca i obywatela, jednocześnie jednak usprawiedliwiała wprowadzanie

² M. Kumela-Romańska, *Administracyjnoprawny status cudzoziemca w Polsce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017, s. 61.

istotnych różnic do statusu cudzoziemca, uzasadnionych brakiem polskiego obywatelstwa lub brakiem wzajemności w traktowaniu polskich obywateli³.

Analizując ogólne zasady konstytucyjne, wyznaczające status jednostki, należy stwierdzić, że cudzoziemcowi przysługują wspólne i podstawowe dla każdego człowieka wartości, takie jak: godność, wolność, równość wobec prawa, obejmująca zakaz dyskryminacji w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiegokolwiek przyczyny oraz równość pomiędzy kobietami i mężczyznami. Spośród wymienionych wartości szczególne miejsce zajmuje godność człowieka, która została uznana za źródło wolności i praw człowieka i obywatela. W literaturze podkreśla się jednak, że nie stanowi ona źródła samoistnych praw podmiotowych. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego godność w rozumieniu konstytucji należy traktować jako aksjologiczną podstawę gwarantowanych w ustawie zasadniczej praw i wolności. Warunek poszanowania i ochrony godności człowieka ma szczególne zastosowanie do parlamentu, który ma kompetencję do ograniczania w drodze ustawy zakresu korzystania z konstytucyjnych wolności i praw. W doktrynie wyrażany jest także pogląd, zgodnie z którym pojęcie „godności” jest zbyt szerokie, aby można było stworzyć jednolite określenie, odnoszące się do wszystkich ludzi. Dlatego konieczne jest każdorazowe wiązanie tej gwarancji z indywidualnym przypadkiem⁴.

W związku z faktem, iż Konstytucja RP nie rozróżnia cudzoziemców – obywateli Unii oraz cudzoziemców – obywateli państw niebędących członkami Unii, trzeba przypomnieć o wynikającym z regulacji Traktatu o Unii Europejskiej oraz Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zakazie różnicowania statusu obywatela i cudzoziemca – obywatela Unii, noszącym znamiona dyskryminacji ze względu na przynależność państwową. Także i w tym przypadku za dyskryminujące musi zostać uznane wprowadzanie różnic między obywatelami a cudzoziemcami – obywatelami Unii, które opierałyby się wyłącznie na braku obywatelstwa polskiego⁵.

Zgodnie z art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach⁶ przez pojęcie cudzoziemca rozumie się każdego, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Ta definicja legalna wyznacza zakres rozumienia powyższego przepisu na gruncie u.c. oraz z zasadny na gruncie prawa administracyjnego. Ma ona charakter ogólny i bardzo nieprecyzyjny, ponadto została oparta na kryterium negatywnym, tj. nieposiadaniu obywatelstwa polskiego.

³ Ibidem, s. 101.

⁴ Ibidem, s. 105–106.

⁵ Ibidem, s. 108.

⁶ Dz. U. z 2020 r., poz. 35, zwanej dalej: „u.c.”.

Dla zrozumienia definicji legalnej cudzoziemca kluczowe jest pojęcie obywatelstwa polskiego. Zgodnie z art. 34 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.⁷ obywatelstwo polskie nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi. Inne przypadki nabycia obywatelstwa polskiego określają ustawy: z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim⁸ oraz z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji⁹.

Według P. Tulei na współczesny kształt obywatelstwa istotny wpływ wywarł rozwój koncepcji suwerenności narodu. Wcześniej relacje między suwerenem a poddanym miały charakter osobisty. Uznanie, że suwerenem jest naród tworzący wspólnotę polityczną składającą się ze wszystkich jej członków, wymagało stworzenia nowych kryteriów określających przynależność do wspólnoty. Obywatelstwo polega na trwałej więzi prawnej łączącej osobę fizyczną z państwem. Osoba, przynależąc do państwa, jest podmiotem wielu praw i obowiązków składających się na tę więź. Istota obywatelstwa sprowadza się do tego, że osoba będąca częścią wspólnoty politycznej, jaką jest naród, uczestniczy w kształtowaniu jego woli. Korzystając z wolności i praw oraz realizując prawne obowiązki, obywatel otoczony jest opieką państwa. Prawa i obowiązki związane z obywatelstwem mają nie tylko aspekt wewnętrzny, ale i zewnętrzny. Z tym ostatnim związane jest prawo do opieki dyplomatycznej nad obywatelami polskimi przebywającymi za granicą. Uprawnienia związane z obywatelstwem wynikają też z prawa międzynarodowego (TK – Kp 5/09). W myśl art. 34 ust. 1 Konstytucji RP obywatelstwo nabywa się przez urodzenie z rodziców będących obywatelami polskimi (zasada prawa krwi, *ius sanguinis*). Zdanie drugie art. 34 ust. 1 przewiduje inne przypadki nabycia obywatelstwa, które określa ustawa. Przepis ten nie zawiera jednak żadnych materialnych wskazań, którymi powinien się kierować ustawodawca. Nabycie obywatelstwa, o którym mowa w art. 34 ust. 1, stanowi odmienny sposób uzyskania statusu obywatela od nadania obywatelstwa przez prezydenta na podstawie art. 137 Konstytucji RP. W pierwszym przypadku ustawa powinna w sposób jednoznaczny określić kryteria i procedurę nabywania obywatelstwa. W drugim mamy do czynienia z nadzwyczajnym sposobem uzyskania statusu obywatela na podstawie dyskrecjonalnej decyzji prezydenta. Ustawa nie może ograniczyć dyskrecjonalności prezydenta. Nadając obywatelstwo, powinien się on kierować zasadami wskazanymi w art. 126 Konstytucji RP. Każdy ze sposobów uzyskania obywatelstwa – nabycie na mocy ustawy oraz nadanie przez prezydenta – wywołuje takie same skutki prawne. Na podstawie art.

⁷ Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm., zwanej dalej: „Konstytucją RP”.

⁸ Dz. U. z 2018 r. poz. 1829 ze zm., zwana dalej: „u.o.”.

⁹ Dz. U. z 2019 r., poz. 1472 ze zm., zwana dalej: „u.r.”.

34 ust. 1 zdanie drugie Konstytucji RP polski ustawodawca przyjął, że nabycie obywatelstwa następuje w decyzji wojewody, wydanej na wniosek cudzoziemca, w przypadkach enumeratywnie wskazanych w ustawie (obszerna charakterystyka nabycia obywatelstwa oraz jego relacja do nadania obywatelstwa przez prezydenta por. TK – Kp 5/09)¹⁰.

Z kolei według L. Garlickiego i M. Zubika istotą obywatelstwa jest istnienie szczególnej więzi między jednostką a państwem¹¹. Pojęcie „obywatelstwa” (obywatela) wykształciło się w okresie Wielkiej Rewolucji Francuskiej i stanowiło przeciwstawienie pojęcia „poddania” (poddanego), wskazując nie tylko na obowiązki, ale i na prawa jednostki wobec państwa. Trzeba jednak zauważyć, że nie uformowano dotąd jednolitego pojęcia obywatelstwa, a w doktrynie istnieją znaczne rozbieżności poglądów co do istoty tej instytucji. „Dotyczą one: 1) międzynarodowego czy wewnątrzpaństwowego pojęcia obywatelstwa; 2) prawnej natury obywatelstwa, czy to jako stosunku prawnego między jednostką a państwem, czy jako stanu prawnego (statusu) jednostki lub jako jednego z elementów tego statusu; 3) treści obywatelstwa”¹². Nie ma też jednolicie określonego pojęcia obywatelstwa w prawie międzynarodowym. Oznacza to, że regulacja tych kwestii należy przede wszystkim do poszczególnych państw i stanowi jeden z elementów realizacji ich suwerenności. Dała temu wyraz już konwencja haska z 1930 r., wskazując, że „każde państwo władne jest określić w swoim ustawodawstwie, kto jest jego obywatelem. Ustawodawstwo to powinno być przyjęte przez inne państwa, byleby było zgodne z umowami międzynarodowymi, zwyczajem międzynarodowym i zasadami prawnymi ogólnie uznanymi w przedmiocie obywatelstwa”. Rzecz jednak w tym, że nadal nie ma jednolitego standardu międzynarodowego, obowiązującego poszczególne państwa. Powszechna deklaracja praw człowieka mówi wprawdzie o prawie każdego człowieka do posiadania obywatelstwa oraz zakazuje samowolnego pozbawiania obywatelstwa lub odmawiania prawa do jego zmiany, nie ma ona jednak waloru obowiązującego prawa. Natomiast pakt prawa człowieka zajęły stanowisko znacznie ostrożniej-

¹⁰ P. Tuleja, *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, System Informacji Prawnej LEX (dostęp 14.01.2020).

¹¹ Zob. B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008, s. 436 i n.; W. Czapliński, A. Wyrozumski, *Prawo międzynarodowe publiczne: zagadnienia systemowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1999, s. 165; M. Banaś, A. Krzywonos, *Prawo do obywatelstwa*, w: B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002, s. 158 i n.; D. Pudzianowska, *Obywatelstwo w procesie zmian*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013, s. 21 i n.

¹² W. Ramus, *Instytucje prawa o obywatelstwie polskim*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980, s. 10.

sze, mianowicie – w Międzynarodowym pakcie praw obywatelskich i politycznych (dalej: „MPPOiP”) (art. 24 ust. 3) – gwarantują jedynie prawo dziecka do nabycia obywatelstwa¹³. Równie wąski charakter ma konwencja nowojorska z 1957 r. o obywatelstwie kobiet zamężnych. Sprawy obywatelstwa zostały też pominięte w Europejskiej Konwencji Praw Człowieka (dalej: „EKPC”). Próba nowego, szerokiego ujęcia spraw obywatelstwa stała się dopiero Europejska konwencja o obywatelstwie z 1997 r., podpisana, lecz od kilkunastu lat nieratyfikowana przez Polskę¹⁴. Pozostawia to na razie daleko idącą swobodę regulacyjną prawodawcy polskiemu, nie można jednak zapominać, że w historii naszego kraju dwukrotnie prawo międzynarodowe odegrało zasadniczą rolę w wyznaczaniu zakresu obywatelstwa. Po I wojnie światowej wiązało się to z odrodzeniem niepodległego bytu państwa, po II wojnie – z poważnymi przesunięciami terytorialnymi i ludnościowymi¹⁵.

Wynika z tego, że pojęcie obywatelstwa, w tym obywatelstwa polskiego, rozumiane jest dość podobnie w doktrynie prawa konstytucyjnego¹⁶ – jako szczególna więź łącząca obywatela (jednostkę) z państwem. Poza regulacją konstytucyjną nabywania obywatelstwa polskiego, jak już wyżej wspomniano, istnieją regulacje ustawowe. I tak zgodnie z art. 4 u.o. obywatelstwo polskie nabywa się: 1) z mocy prawa; 2) przez nadanie; 3) przez uznanie za obywatela polskiego; 4) przez przywrócenie obywatelstwa polskiego.

Powyższy przepis zawiera wskazanie sposobów nabycia obywatelstwa polskiego, choć ogranicza się przy tym do ich wyliczenia, konkretne normatywne ujęcie tych sposobów pozostawiając zaś dalszym przepisom ustawy. Tym samym może się wydawać, że walor tego uregulowania ma jedynie charakter porządkujący i objaśniający. Tymczasem należy zauważyć, iż przepis ten ma też w sobie

¹³ Zob. szerzej H. Suchocka, *Prawo do posiadania obywatelstwa*, w: R. Wieruszewski (red.), *Prawa człowieka. Model prawny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1991, s. 272 i n.; R. Wieruszewski, *Obywatele RP – przyszli obywatele UE*, w: E. Popławska (red.), *Konstytucja dla rozszerzającej się Europy*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000, s. 249 i n.

¹⁴ Zob. M. Zdanowicz, *Europejska konwencja o obywatelstwie*, w: E. Popławska (red.), op. cit., s. 271 i n.; A. Bodnar, *Obywatelstwo wielopoziomowe. Status jednostki w europejskiej przestrzeni konstytucyjnej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008, s. 23 i n.

¹⁵ L. Garlicki, M. Zubik, *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, System Informacji Prawnej LEX (dostęp 14.01.2020); zob. W. Ramus, op. cit., s. 51 i n.

¹⁶ Tak również: M. Haczkowska, *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, LexisNexis, Warszawa 2014; W. Skrzydło, *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*; Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013; M. Safjan, L. Bosek (red.), *Konstytucja RP*, t. 1: *Komentarz do art. 1–86*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 2, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.

treści i znaczenie normatywne (kształtujące), które polegają na rozstrzygnięciu – acz w sposób wstępny, ogólny – o możliwościach uzyskania polskiego obywatelstwa. Ustalenia co do sposobów jego nabycia są określone w omawianym artykule wyczerpująco, to znaczy, że obywatelstwa polskiego nie można nabyć inaczej niż tylko w sposób przewidziany w tym artykule ustawy, przy zastrzeżeniu, że konkretyzacja wymienionych sposobów nabycia obywatelstwa jest ujmowana w dalszych partiach regulacji ustawowej. Oczywiście wspomniane znaczenie porządkujące (także objaśniające) komentowanego przepisu jest tu też ewidentne. Oto bowiem ustawodawca już na samym wstępie do unormowania kluczowej materii nabywania obywatelstwa polskiego stwierdza, że nabywanie to może następować na określone sposoby, precyzowane dalej w ustalonych prawnie formach. Takie podejście czyni prawną regulację problematyki nabycia obywatelstwa polskiego bardziej klarowną, usystematyzowaną i przez to służącą łatwiejszemu odczytywaniu. Nie przeceniając znaczenia omawianego przepisu wyliczającego sposoby nabycia obywatelstwa polskiego, można odnieść się do niego z aprobatą i uznać, że jest on przydatnym zabiegiem legislacyjnym w zakresie przejrzystego kształtowania prawa o obywatelstwie polskim¹⁷.

Z kolei zgodnie z art. 30 u.o. za obywatela polskiego uznaje się (ust. 1): „1) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 3 lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, który posiada w Rzeczypospolitej Polskiej stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego; 2) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, który: a) pozostaje co najmniej od 3 lat w związku małżeńskim zawartym z obywatelem polskim lub b) nie posiada żadnego obywatelstwa; 3) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 2 lat na podstawie zezwolenia na pobyt stały, które uzyskał w związku z posiadaniem statusu uchodźcy nadanego w Rzeczypospolitej Polskiej; 4) małoletniego cudzoziemca przebywającego na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, którego jedno z rodziców jest obywatelem polskim, a drugie z rodziców, nieposiadające obywatelstwa polskiego, wyraziło zgodę na to uznanie; 5) małoletniego cudzoziemca przebywającego na terytorium

¹⁷ J. Jagielski, *Obywatelstwo polskie. Komentarz do art. 4 ustawy*, System Informacji Prawnej LEX (dostęp 26.01.2020).

Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawa stałego pobytu, którego co najmniej jednemu z rodziców zostało przywrócone obywatelstwo polskie, a drugie z rodziców, nieposiadające obywatelstwa polskiego, wyraziło zgodę na to uznanie; 6) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie i legalnie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od 10 lat, który spełnia łącznie następujące warunki: a) posiada zezwolenie na pobyt stały, zezwolenie na pobyt rezydenta długoterminowego Unii Europejskiej lub prawo stałego pobytu, b) posiada w Rzeczypospolitej Polskiej stabilne i regularne źródło dochodu oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego; 7) cudzoziemca przebywającego nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej co najmniej od roku na podstawie zezwolenia na pobyt stały, które uzyskał w związku z polskim pochodzeniem lub posiadaną Kartą Polaka.

Ust. 2. Cudzoziemiec ubiegający się o uznanie za obywatela polskiego, z wyłączeniem cudzoziemca, o którym mowa w ust. 1 pkt 4 i 5, jest obowiązany posiadać znajomość języka polskiego potwierdzoną urzędowym poświadczeniem, o którym mowa w art. 11a ustawy z dnia 7 października 1999 r. o języku polskim (Dz. U. z 2018 r., poz. 931 i 1669), na poziomie biegłości językowej co najmniej B1, świadectwem ukończenia szkoły w Rzeczypospolitej Polskiej lub świadectwem ukończenia szkoły za granicą z wykładowym językiem polskim.

Ust. 3. Do ustalenia, czy cudzoziemiec przebywa nieprzerwanie na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, stosuje się przepis art. 195 ust. 4 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2017 r., poz. 2206 i 2282 oraz z 2018 r., poz. 107, 138, 771 i 1669)”.
Zgodnie z tytułem rozdziału 4 zawarta w nim regulacja odnosi się do drugiej – poza nadaniem obywatelstwa – istotnej instytucji uzyskiwania przez cudzoziemca obywatelstwa polskiego w drodze aktu uprawnionej władzy publicznej, tj. do uznania za obywatela polskiego. Poza tą wspólną cechą nadania obywatelstwa i uznania za obywatela, polegającą na tym, że uzyskanie przez cudzoziemca obywatelstwa polskiego jest w obu przypadkach efektem jednostronnego rozstrzygnięcia określonego podmiotu władzy publicznej (prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, wojewody), obie te instytucje zdecydowanie różnią się od siebie. Widać to wyraźnie, kiedy porównujemy konstrukcje normatywne nadania obywatelstwa i uznania za obywatela, jak również gdy sięgamy do założeń wyjściowych (przesłania i celów) ukształtowania tych instytucji. Instytucja nadania obywatelstwa miała u swych podstaw dążenie do stworzenia sposobu włączania do wspólnoty państwowej cudzoziemca, którego z tą wspólnotą nie łączyły jakieś szczególne więzi, zwłaszcza w sferze pochodzenia, przynależności etnicznej itd., ale który to cudzoziemiec dla spraw tej wspólnoty zasłużył się w znaczący sposób. Natomiast

instytucja uznania za obywatela wyrasta z przesłanki istnienia trwałych, rzeczywistych związków cudzoziemca z państwem i społeczeństwem, przejawiających się na różnych płaszczyznach, m.in. stałego zamieszkania w danym państwie, wykonywania pracy legalnej czy prowadzenia własnej działalności gospodarczej, posiadania specjalnego statusu w państwie (np. statusu uchodźcy) itd., a generalnie rzecz ujmując – odzwierciedlających się w sytuacji cudzoziemca polegającej na skoncentrowaniu swojego życia w tym państwie i bezkonfliktowym funkcjonowaniu w ramach relacji społecznych. Istnienie tej właśnie ukształtowanej, trwałej, faktycznej więzi między cudzoziemcem a wspólnotą państwową uzasadnia przyjęcie go do tej wspólnoty, a służyć temu przyjęciu ma prawna forma uznania za obywatela. Istota uznania za obywatela polskiego zasadza się więc na potwierdzeniu spełnienia przez cudzoziemca warunków istnienia jego więzi (zintegrowania) ze wspólnotą państwową w takim stopniu, który uzasadnia potraktowanie tego cudzoziemca jako członka owej wspólnoty, co jest dokonywane odpowiednim aktem właściwego organu władzy publicznej¹⁸.

Przesłanki uznania za obywatela polskiego, określone w omawianym przepisie art. 30 ust. 1 u.o., są samoistne w tym znaczeniu, że każda z nich (w ramach ustalonego w przepisie katalogu) z osobna stanowić może podstawę rozstrzygnięcia (decyzji) w sprawie. Tę podstawę powinien, co prawda, wskazywać wnioskodawca, ale pełne jej rozpoznanie i ustalenie należy do wojewody jako organu właściwego w sprawie. Organ ten powinien na podstawie materiału zgromadzonego w sprawie, w tym zwłaszcza informacji i poświadczeń przedłożonych przez zainteresowanego, zbadać, która z przewidzianych w art. 30 ust. 1 u.o. przesłanek wchodzi w rachubę na tle przedstawionego stanu faktycznego. Jeśli zatem wnioskodawca odwołał się w podstawie wystąpienia o uznanie za obywatela polskiego do przesłanki, która jednak nie ma w konkretnych okolicznościach potwierdzenia, natomiast z okoliczności sprawy wynika, że mogą wystąpić tu inne przesłanki uzasadniające uznanie za obywatela, to w takiej sytuacji wojewoda ma obowiązek rozpoznania całokształtu okoliczności przedstawionych przez zainteresowanego pod kątem spełnienia któregoś z warunków determinujących uznanie za obywatela. W przypadku stwierdzenia, że w rozpatrywanej sprawie dochowany jest któryś z wymogów uznania za obywatela, ale nie został on wskazany przez wnioskodawcę, organ wydający decyzję powinien to uwzględnić jako spełnienie przesłanki (określonej) przewidzianej jako determinanta uznania za obywatela polskiego¹⁹.

¹⁸ J. Jagielski, *Obywatelstwo polskie. Komentarz do art. 30 ustawy*, System Informacji Prawnej LEX (dostęp 26.01.2020).

¹⁹ Ibidem.

Inną możliwość nabycia obywatelstwa polskiego stwarza u.r. Co prawda nabywanie obywatelstwa na podstawie u.r. nie jest *stricte* nabywaniem obywatelstwa przez cudzoziemców, ponieważ kandydat na repatrianta to osoba polskiego pochodzenia, wobec której konsul wydał decyzję o zakwalifikowaniu do wydania wizy krajowej w celu repatriacji albo – w przypadku osoby, która złożyła wniosek o wydanie wizy krajowej w celu repatriacji przed dniem 1 maja 2017 r. – decyzję o przyrzeczeniu wydania takiej wizy. Jednakże osoby takie faktycznie nie przebywają na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej mimo polskiego pochodzenia. W tym znaczeniu należy traktować je jak cudzoziemców.

Zgodnie z art. 4 u.r. osoba przybywająca do Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie wizy krajowej w celu repatriacji nabywa obywatelstwo polskie z mocy prawa z dniem przekroczenia granicy Rzeczypospolitej Polskiej. Z kolei zgodnie z art. 16c u.r. osoba, o której mowa w art. 16 ust. 1, 2 lub 2a²⁰, będąca cudzoziemcem w dniu wydania decyzji o uznaniu za repatrianta nabywa obywatelstwo polskie z dniem wydania decyzji o uznaniu za repatrianta, jeżeli ta decyzja stała się ostateczna.

Podsumowując, administracyjnoprawne pojęcie cudzoziemca można sformułować następująco: jest to osoba (każdy), która nie posiada obywatelstwa polskiego nabytego na podstawie art. 34 ust. 1 Konstytucji RP oraz nadanego na podstawie u.o. oraz u.r.

²⁰ „1. Za repatrianta może być uznana osoba, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) jest polskiego pochodzenia; 2) przed dniem wejścia w życie ustawy zamieszkiwała na stałe na terytorium, o którym mowa w art. 9 ust. 1 pkt 3; 3) nie zachodzą wobec niej okoliczności, o których mowa w art. 10a; 4) przebywała na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia, o którym mowa w art. 144 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, lub przysługującego jej w związku z odbywaniem studiów prawa pobytu, o którym mowa w art. 16 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 lipca 2006 r. o wjeździe na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, pobycie oraz wyjeździe z tego terytorium obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej i członków ich rodzin (Dz. U. z 2019 r., poz. 293); 5) złoży wniosek do wojewody w terminie 12 miesięcy od dnia ukończenia szkoły wyższej.

2. Za repatrianta może być także uznana osoba, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) jest polskiego pochodzenia; 2) przed dniem wejścia w życie ustawy zamieszkiwała na stałe na terytorium, o którym mowa w art. 9 ust. 1 pkt 3; 3) nie zachodzą wobec niej okoliczności, o których mowa w art. 10a; 4) przebywała na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie zezwolenia na pobyt stały lub zezwolenia na osiedlenie się, lub prawa stałego pobytu; 5) posiada w Rzeczypospolitej Polskiej źródło utrzymania oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego.

2a. Za repatrianta może być uznana również osoba, która spełnia łącznie następujące warunki: 1) uzyskała zezwolenie na pobyt na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej jako małżonek repatrianta; 2) nie zachodzą wobec niej okoliczności, o których mowa w art. 10a; 3) posiada w Rzeczypospolitej Polskiej źródło utrzymania oraz tytuł prawny do zajmowania lokalu mieszkalnego”.

Zgodnie z art. 2 u.c. ustawy nie stosuje się do: 1) członków misji dyplomatycznych i urzędów konsularnych państw obcych oraz innych osób zrównanych z nimi na podstawie ustaw, umów lub powszechnie ustalonych zwyczajów międzynarodowych pod warunkiem wzajemności i posiadania przez te osoby dokumentów potwierdzających pełnienie przez nie funkcji uprawniających do wjazdu na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i pobytu na tym terytorium, z wyjątkiem art. 23, art. 32, art. 58, art. 60–63, art. 66 ust. 4 i 5, art. 67–74, art. 78 ust. 1, art. 79 ust. 1 i 2, art. 80, art. 90–92 oraz art. 96 i art. 97; 2) obywateli państw członkowskich Unii Europejskiej, państw członkowskich Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) – stron umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym lub Konfederacji Szwajcarskiej oraz członków ich rodzin, którzy do nich dołączają lub z nimi przebywają.

Wyłączenie spod stosowania przepisów u.c. ma istotne znaczenie z punktu widzenia określenia pojęcia cudzoziemca i jego dalszej kwalifikacji jako podmiotu podlegającego odpowiedzialności karnej.

Na płaszczyźnie prawa karnego

Poszukiwania definicji cudzoziemca na płaszczyźnie prawa karnego należy rozpocząć od aktu normatywnego podstawowego dla tej gałęzi prawa, tj. ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny²¹. Na podstawie analizy części ogólnej k.k. nie uzyskujemy odpowiedzi na pytanie, czy ustawa ta definiuje pojęcie cudzoziemca. W art. 115 k.k., w którym ustawodawca definiuje pojęcia i wyrażenia ustawowe, brak jest definicji pojęcia „cudzoziemiec”. Analizując k.k. w zakresie występowania tego pojęcia, należy odnotować, że ustawodawca posługuje się nim w art. 110, 112, 113 oraz 142. Przyjrzymy się tym przepisom.

W art. 110 czytamy: „§ 1. Ustawę karną polską stosuje się do cudzoziemca, który popełnił za granicą czyn zabroniony skierowany przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz do cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym.

§ 2. Ustawę karną polską stosuje się w razie popełnienia przez cudzoziemca za granicą czynu zabronionego innego niż wymieniony w § 1, jeżeli czyn zabroniony jest w ustawie karnej polskiej zagrożony karą przekraczającą 2 lata pozbawienia wolności, a sprawca przebywa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie postanowiono go wydać”.

Przepis art. 110 § 1 k.k. tworzy zasadę ochronną zwykłą. Stanowi ona, że ustawę karną polską stosuje się do cudzoziemca w razie popełnienia przez nie-

²¹ Dz. U. z 2019 r., poz. 1950 ze zm., zwanej dalej „k.k.”

go za granicą przestępstwa skierowanego przeciwko interesom Rzeczypospolitej Polskiej, obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej oraz do cudzoziemca, który popełnił za granicą przestępstwo o charakterze terrorystycznym. Cudzoziemcem jest osoba, która nie ma polskiego obywatelstwa (art. 3 pkt 2 ustawy z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz. U. z 2018 r., poz. 2094 ze zm.), niezależnie od tego, czy ma jakiegokolwiek inne obywatelstwo. Oznacza to, że cudzoziemcami są także bezpaństwowcy. Wobec przestępstw podlegających działaniu zasady ochronnej zwykłej znajduje zastosowanie reguła podwójnej karalności, określona w art. 111 § 1 k.k., z wyjątkiem wskazanym w § 3, dotyczącym popełnienia czynu na terytorium niepodlegającym żadnej władzy państwowej. Artykuł 110 § 2 k.k. ustanawia zasadę odpowiedzialności zastępczej. Dotyczy ona cudzoziemców (czyli osób niemających polskiego obywatelstwa), którzy popełnili za granicą przestępstwo zagrożone w ustawie karnej polskiej karą o górnej granicy ustawowego zagrożenia przekraczającej 2 lata pozbawienia wolności. Kolejnym warunkiem karalności jest to, aby czyn był uznany za przestępstwo również w miejscu jego popełnienia (art. 111 § 1 k.k.), chyba że został on popełniony na terytorium niepodlegającym żadnej władzy państwowej (art. 111 § 3 k.k.). Konieczne jest wreszcie, aby sprawca przebywał na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej i nie postanowiono go wydać²².

W art. 112 czytamy: „Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia czynu zabronionego, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca w razie popełnienia: 1) przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej; 2) przestępstwa przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu, 3) przestępstwa przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym; 4) przestępstwa fałszywych zeznań, złożenia fałszywego oświadczenia, opinii lub tłumaczenia, posłużenia się dokumentem stwierdzającym tożsamość innej osoby, poświadczającym nieprawdę lub fałszywym – wobec urzędu polskiego, 5) przestępstwa, z którego została osiągnięta, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej”.

Przepis art. 112 k.k. reguluje zasadę ochronną nieograniczoną (inaczej określaną zasadą przedmiotową nieograniczoną). *Ratio legis* tej zasady sprowadza się do zapewnienia ochrony istotnych interesów państwa poza jego granicami, nie-

²² M. Kulik, *Komentarz do art. 110 k.k.*, w: M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 9, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 368–369.

zależnie od przynależności państwowej sprawcy oraz przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa (*lex loci*). Nieobjęcie analizowanej zasady warunkiem podwójnej przestępczości czynu jest oczywiste, ponieważ w naturze przestępstw określonych w art. 112 pkt 1, 2, 3 i 5 k.k. leży to, że czyny te nie są z reguły uznawane za granicą za przestępstwa. Z zasady naruszenie dóbr, które zostały wskazane w tym przepisie, może nastąpić legalnie²³.

Katalog poszczególnych grup przestępstw daleki jest od precyzji, z wyjątkiem przypadku określonego w pkt 4. Wynika to z faktu, że ustawodawca nie posłużył się nazewnictwem odpowiadającym poszczególnym rozdziałom. I tak oto sformułowania „przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej” (art. 112 pkt 1) nie można zawęzić tylko do przestępstw zawartych w rozdziałach XVII („Przestępstwa przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej”) oraz XVIII („Przestępstwa przeciwko obronności”), choć w zasadniczej części wypełnią one powyższą kategorię, o ile ich istota pozwala na popełnienie za granicą²⁴.

Katalog ten tworzą przestępstwa przeciwko: polskiemu urzędowi, funkcjonariuszom publicznym oraz przestępstwa wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od polskiego funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej na podstawie prawa polskiego do wystawienia dokumentu. Dwie pierwsze grupy przestępstw obejmują przede wszystkim czyny zabronione stypizowane w rozdziałach XXIX („Przestępstwa przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego”), XXX („Przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości”) oraz XXXI („Przestępstwa przeciwko wyborom i referendum”) Kodeksu karnego²⁵. Przez pojęcie polskiego urzędu należy rozumieć ambasadę lub konsul²⁶.

Z kolei art. 113 stanowi: „Niezależnie od przepisów obowiązujących w miejscu popełnienia przestępstwa, ustawę karną polską stosuje się do obywatela polskiego oraz cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego za granicą przestępstwa, do którego ścigania Rzeczpospolita Polska jest zobowiązana na mocy umowy międzynarodowej, lub przestępstwa określo-

²³ M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*, wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017; por. A. Marek, *Kodeks karny*, Wolter Kluwer, Warszawa 2012, s. 245; A. Wąsek, *Zakres*, s. 36; L. Gardocki, *Zarys prawa karnego międzynarodowego*, Wydawnictwo PWN, 1985 r., s. 142.

²⁴ Por. A. Wąsek, w: O. Górniok i in., *Kodeks karny*, s. 786; J. Raglewski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny*, s. 897.

²⁵ M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), op. cit.

²⁶ Por. A. Wąsek, w: O. Górniok i in., *Kodeks karny*, s. 786; J. Raglewski, w: W. Wróbel, A. Zoll (red.), *Kodeks karny*, s. 897.

nego w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego, sporządzonym w Rzymie dnia 17 lipca 1998 r. (Dz. U. z 2003 r. poz. 708 oraz z 2018 r. poz. 1753)”.

Wyrażona w art. 113 k.k. zasada represji wszechświatowej (uniwersalna) nakazuje stosowanie polskich przepisów karnych do obywatela polskiego oraz do cudzoziemca, którego nie postanowiono wydać, w razie popełnienia przez niego przestępstwa, do którego ścigania Polska jest zobowiązana na mocy umowy międzynarodowej, a także przestępstwa określonego w Rzymskim Statucie Międzynarodowego Trybunału Karnego. Zasada ta opiera się na założeniu, że cała społeczność międzynarodowa powinna przejawiać zainteresowanie zwalczaniem najpoważniejszych przestępstw, a efektywne ściganie ich sprawców wymaga solidarnej współpracy pomiędzy państwami. Na mocy ratyfikowanych umów międzynarodowych Polska jest zobowiązana do ścigania grupy przestępstw określanych zbiorczo jako *delicta iuris gentium*. Zalicza się do nich m.in.: ludobójstwo, zbrodnie wojenne, stosowanie tortur lub innego niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania, handel ludźmi, handel narkotykami, fałszowanie pieniędzy, udział w zorganizowanych strukturach przestępczych, pranie pieniędzy, korupcję czy seksualne wykorzystywanie małoletnich²⁷.

W doktrynie prawa karnego pojęcie „cudzoziemiec” definiowane jest w świetle przepisów i doktryny prawa administracyjnego, w tym przede wszystkim definicji zawartej w u.c. Zatem w dalszych rozważaniach będzie ono rozumiane w znaczeniu nadanym mu przez prawo administracyjne wobec braku innej definicji, szczególnie wobec jej braku w prawie karnym.

Przestępczość

W ujęciu historycznym

W okresie istnienia Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej i Układu Warszawskiego, którego Polska była państwem sygnatariuszem, granice zewnętrzne kraju były szczelnie zamknięte. W tym czasie do Polski przyjeżdżali głównie w niewielkiej liczbie studenci, turyści – w większości z państw bloku socjalistycznego – i biznesmeni²⁸. Przestępczość cudzoziemców w Polsce pojawiła się w sposób dający się zauważyć dopiero po roku 1990, po okresie przemian ustrojowych,

²⁷ A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019, Legalis (dostęp 05.02.2020).

²⁸ I. Rzeplińska, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000, s. 85.

kiedy to zaczęli przybywać migranci ekonomiczni z republik byłego ZSRR w związku z niestabilnością polityczną, gospodarczą i społeczną. W okresie komunistycznym, gdy granice były szczelnie zamknięte, liczba przestępstw popełnianych przez cudzoziemców nie przekraczała 1% w stosunku do przestępstw ogółem. Milicyjne dane statystyczne z czasów Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej nie uwzględniały przestępczości wśród obcokrajowców. Przestępczość cudzoziemców w Polsce zaczęto rejestrować dopiero w połowie lat 80. XX w. Liczba podejrzanych cudzoziemców wynosiła 0,1% podejrzanych ogółem w roku 1984. Na początku lat 90., po przemianach systemowych w Europie Środkowej i Wschodniej, wzrosła liczba rejestrowanych przestępstw wśród obcokrajowców do 1,6% w ogóle przestępstw; daje to ok. 6000–7000 osób rocznie. Liczba przestępstw rejestrowanych jest zapewne tylko częścią zdarzeń popełnionych przez cudzoziemców, którzy niejednokrotnie stają się ofiarami swoich rodaków i z różnych powodów nie zgłaszają tego organom ścigania. Innym powodem wzrostu liczby cudzoziemców w latach 90. w Polsce był krwawy rozpad Jugosławii zapoczątkowany w 1991 r. Działania zbrojne w tym regionie trwały kilka lat, co przyczyniło się do ucieczek milionów ludzi, którzy następnie starali się o nadanie statusu uchodźcy w różnych państwach, w tym w Polsce, lecz znaczna większość osób, które trafiły do Polski, traktowała pobyt na terytorium RP jako przejściowy i próbowała się dostać do Niemiec czy Skandynawii. W latach 90. do najczęstszych przestępstw popełnianych przez cudzoziemców zaliczyć można te wynikające z ustawy o oznaczeniu wyrobów znakami skarbowymi akcyzy z 1993 r. (43,7% przestępstw popełnianych przez cudzoziemców ogółem w roku 1998), drugim najliczniejszym typem były przestępstwa drogowe (12,9% przestępstw ogółem popełnianych przez cudzoziemców w roku 1998), następnie przestępstwa przeciwko mieniu (11% w roku 1998), tj.: kradzież z włamaniem, kradzież mienia prywatnego, wymuszenia rozbójnicze, paserstwo²⁹.

Wejście Polski do Unii Europejskiej przyniosło zmiany w podejściu do przestępczości transgranicznej. Polska granica stała się wspólną granicą całej UE, przez co Straż Graniczna RP jest odpowiedzialna za bezpieczeństwo wschodniej granicy Unii. W obecnym czasie jednym z największych zagrożeń bezpieczeństwa społecznego są przestępstwa powiązane z przemytem i handlem bronią, narkotykami i ludźmi oraz nielegalne migracje ludności. Działania te w dzisiejszej Europie przybrały charakter międzynarodowy. Przestępcy trudniący się tym

²⁹ K. Ignaszak, *Przestępczość wśród cudzoziemców w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” 2013, nr 2 (Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu), wersja elektroniczna http://rsawl.awl.edu.pl/images/Archiwum/2013/nr_2/karol_ignaszak.pdf (dostęp 26.01.2020).

procederem współpracują z osobami z innych państw, w efekcie tworzy się przestępczość transgraniczna połączona szlakami umożliwiającymi przemyt broni, narkotyków, nielegalnych migrantów czy ofiar handlu ludźmi. Walka z tym typem przestępczości wymaga współpracy nie tylko służb policyjnych w krajach UE i sąsiedzkich, ale także służb granicznych. Paneuropejski korytarz transportowy, który został wyznaczony podczas II Paneuropejskiej Konferencji Transportowej na Krecie w 1994 r. i III Paneuropejskiej Konferencji Transportowej w Helsinkach w 1997 r., definiuje wszystkie główne drogi kołowe, wodne oraz linie kolejowe w Europie Środkowej i Wschodniej. Szlaki te wymagały modernizacji i inwestycji w ciągu najbliższych 10–15 lat. Przez Polskę przebiegają cztery z dziesięciu wytyczonych wówczas szlaków, korzystają z nich także przestępcy w celu przemytu broni i narkotyków, czerpiąc z tego zyski. Szlaki transportowe są też używane przez handlarzy żywym towarem i przestępców czerpiących korzyści z przerzutu osób, które chcą nielegalnie przekroczyć polską granicę. W latach 90. przez terytorium Polski przebiegały dwa szlaki transportowe służące do nielegalnego przekraczania granicy. Przez pierwszy, tzw. wschodni, cudzoziemcy z państw Azji Południowej, Środkowej i Dalekiego Wschodu starali się dostać do państw Europy Zachodniej, traktując Polskę jako kraj tranzytowy. Drugi, tzw. bałkański, służył obywatelom krajów z Bliskiego Wschodu oraz państw afrykańskich, którzy usiłowali dotrzeć również na zachód Europy³⁰.

W 1998 r. na 11 127 zatrzymań osób nielegalnie przekraczających polską granicę aż 7023 stanowili cudzoziemcy. Na wschodniej granicy RP zatrzymano 810 osób, natomiast na południowej 1160. Ponad połowę cudzoziemców zatrzymano na granicy polsko-niemieckiej. Te dane świadczą nie tylko o liczbie popełnianych przestępstw z art. 264 k.k., ale także informują o korytarzach migracyjnych, do których należy zaliczyć szlaki zorganizowanych grup przestępczych zajmujących się nielegalnym przerzutem zarówno ludzi z Dalekiego Wschodu czy Afryki, jak i narkotyków oraz broni³¹. Owe zorganizowane grupy przestępcze złożone są z obywateli państwa pochodzenia, państwa docelowego oraz państwa, przez który dany towar czy człowiek ma zostać przewieziony. Tworzy to dogodne warunki dla rozwoju transgranicznych zorganizowanych grup przestępczych, czerpiących korzyści z prostytucji, handlu narkotykami i bronią. Wzrastająca liczba cudzoziemców w Polsce, którzy nielegalnie przebywają w RP i jednocześnie dość często tworzą szarą strefę gospodarki, jest wyzwaniem nie tylko dla polskiej Policji i Straży Granicznej, ale też dla polityki społecznej, której

³⁰ Ibidem.

³¹ A. Wawrzusiszyn, *Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski*, Difin, Warszawa 2012, s. 146.

zadaniem jest zwiększenie asymilacji cudzoziemców. Hermetyzacja obcokrajowców żyjących w kraju przyczynia się bowiem do wzrostu przestępczości wśród nich. Dodatkowo dość częstym zjawiskiem jest niezgłaszanie przestępstwa przez cudzoziemców, którzy są poszkodowani, bądź odwoływanie zeznań, jeśli przestępstwo zostało zgłoszone lub wykryte. Ostatnimi czasy wzrosła w Polsce liczba cudzoziemców pochodzenia wietnamskiego. Diaspora Wietnamczyków w Polsce jest stosunkowo nowa i dość liczna, koncentruje się głównie w większych miastach wojewódzkich. O ile różnice kulturowe pomiędzy Polakami a cudzoziemcami pochodzącymi z Białorusi, Ukrainy czy Rosji nie są tak bardzo widoczne, o tyle w przypadku Wietnamczyków są ogromne i przyczyniają się do hermetyzacji kulturowej i społecznej diaspory wietnamskiej. Komunikacja pomiędzy Polakami a Wietnamczykami jest ograniczona przez istniejące stereotypy i uprzedzenia. To właśnie na płaszczyźnie komunikacji międzykulturowej należy częściowo doszukiwać się przyczyny przestępczości wśród tej grupy społecznej. Wśród cudzoziemców pochodzących z byłych republik radzieckich dość często zdarzają się przypadki, gdy przybywają oni na terytorium RP z zamiarem popełnienia przestępstwa, np. kradzieży, a następnie powrotu do kraju pochodzenia bądź też ucieczki dalej na Zachód, natomiast wśród Wietnamczyków zjawisko to jest niezwykle rzadkie. Dodatkowo dla Wietnamczyków język Polski jest stosunkowo obcy, czego nie można powiedzieć o cudzoziemcach zza wschodniej granicy. Różnice językowe stanowią poważną barierę asymilacyjną między Polakami a Wietnamczykami. Bariery kulturowe, odległość do kraju pochodzenia, a także nieznamość polskiego prawa sprawiają, że diaspora wietnamska jest najbardziej zagadkową ze wszystkich grup społecznych cudzoziemców w Polsce i choć wiedza o niej się powiększa i jej członkowie częściej niż w przeszłości chcą się asymilować z Polakami, to minie jeszcze wiele lat, zanim ich dobrze poznamy³².

Problem przestępstw popełnianych przez cudzoziemców pojawił się w Polsce w związku z transformacją ustrojową, której towarzyszyło otwarcie granic oraz zmiana systemu gospodarczego. Lata 90. charakteryzuje w związku z tym, poza ogólnym wzrostem przestępczości, także wzrost liczby cudzoziemców podejrzanych o popełnienie przestępstw w naszym kraju. O ile w roku 1989 czy 1990 wynosiła ona ok. 1000 osób rocznie, o tyle w 1997 r. wzrosła ośmiokrotnie, przekraczając 8 tys.³³ Ciekawie wyglądała struktura czynów rejestrowanych wówczas przez Policję – połowa dotyczyła przestępstw akcyzowych, drugą dużą grupę stanowiły przestępstwa przeciwko mieniu, których udział w końcu lat 90.

³² K. Ignaszak, op. cit.

³³ A. Siemaszko, *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993, s. 69.

stopniowo jednak malał, a na kolejnym miejscu znajdowały się przestępstwa drogowe. W około 2–3% przypadków obcokrajowcy podejrzani byli o dokonanie przestępstw przeciwko życiu i zdrowiu, w tym także zabójstw³⁴. Wśród ogółu sprawców dominowali obywatele państw sąsiadujących z Polską – Ukrainy, Białorusi, Rosji i Litwy, którzy łącznie stanowili ponad 80% podejrzanych³⁵.

Przeprowadzone przez Irenę Rzeplińską badania kryminologiczne akt spraw sądowych cudzoziemców skazanych w 1995 r. wskazują na dominację przestępstw akcyzowych (prawie 40% przypadków) – głównie sprowadzanie, gromadzenie i sprzedaż alkoholu, papierosów czy płyt kompaktowych (choć tych ostatnich zaledwie w kilku przypadkach). Ich sprawcami byli drobni handlarze, o czym świadczy niewielka wartość towarów, będących przedmiotem przestępstwa. Dużą grupę stanowiły czyny przeciwko życiu i zdrowiu lub popełnione z użyciem przemocy (w tym pięć zabójstw). Przeciętnie co piąte przestępstwo z tej grupy stanowił rozbój lub wymuszenie rozbójnicze (w tym napady na autokary). Średnio co dziesiąty sprawca obcokrajowiec chciał przewieźć przez granicę skradziony samochód lub był sprawcą kradzieży, często kieszonkowych, dokonywanych głównie w środkach komunikacji miejskiej lub na targowiskach. Początek XXI w. charakteryzuje zmiana w obrazie przestępczości cudzoziemców. Według danych policyjnych od 2001 r. liczba obcokrajowców podejrzanych o popełnienie przestępstwa spada, i to w sposób zdecydowany – z ponad 7 tys. w 2001 r. do niewielu ponad 2100 przypadków w 2008 r. Trend ten jest trudny do wytłumaczenia. Możliwą przyczyną jest uszczelnianie granic naszego państwa, które zaczęło się od końca lat 90. zeszłego stulecia i było związane z przygotowaniem do wejścia Polski do Unii Europejskiej, a następnie do strefy Schengen³⁶.

Przyglądając się charakterystyce czynów oraz ich sprawcom w tym okresie, można dostrzec utrzymującą się cały czas dominację obywateli państw sąsiadujących z Polską – szczególnie Ukrainy (prawie 40% ogółu podejrzanych obcokrajowców), ale także Białorusi, Niemiec, Rosji i Litwy. Stosunkowo znaczną grupę stanowią także Ormianie (trzecią pod względem wielkości). W 2008 r. wzrósł też udział obywateli Bułgarii (5%) i Rumunii (8%) wśród ogółu sprawców – prawdopodobnie jest to konsekwencja akcesji tych państw w 2007 r. do Unii

³⁴ A.J. Szwarz, J. Piskorski, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce*, w: A.J. Szwarz (red.), *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2000, s. 13.

³⁵ W. Klaus, *Integracja, marginalizacja, kryminalizacja czyli o przestępczości cudzoziemców w Polsce*, wersja elektroniczna: <https://pbn.nauka.gov.pl/polindex-webapp/browse/article/article-6190de23-1b20-48d4-96e2-d41fbb136c48> (dostęp 26.01.2020); I. Rzeplińska, op. cit., s. 18–21.

³⁶ I. Rzeplińska, op. cit., s. 43–49.

Europejskiej i związana z nią swoboda poruszania się po terenie Wspólnoty. Jeśli spojrzymy na dane dotyczące populacji poszczególnych grup cudzoziemców przebywających w Polsce w ostatnich latach, to w przypadku legalnego pobytu okazuje się, że największą grupę stanowią Ukraińcy (prawie 30%), a następnie Rosjanie, Wietnamczycy, Białorusini i Ormianie³⁷. Spośród migrantów nielegalnych dominują także Ukraińcy, a następnie Rosjanie i Białorusini, Wietnamczycy oraz Ormianie. Niestety nie sposób podać tu nawet szacunkowych liczb dotyczących liczebności tych grup. W świetle tych danych nie dziwi więc, że wśród osób podejrzanych największe grupy stanowią obywatele wymienionych powyżej państw. Jedyńm zaskoczeniem jest stosunkowo niski odsetek Wietnamczyków w statystykach policyjnych. Wynika on zapewne z ogromnej hermetyczności środowiska i unikania przez jego przedstawicieli kontaktów z polską Policją, a także prowadzonej przez tę grupę polityki rozwiązywania wielu problemów wewnątrz samej społeczności. Analizując rodzaje czynów popełnianych przez cudzoziemców w latach 2000–2008, należy zauważyć, że podobnie jak w latach 90., przestępstwa drogowe (średnio w tych latach 21,9%), przestępstwa akcyzowe, celne i podatkowe (14,7%) oraz fałszerstwa (7,4%) stanowią znaczną ich część – łącznie 44%. Inne rodzaje czynów jednostkowo nie przekraczają 5% ogółu przestępstw. Jednak zmiana ulega częstotliwość przejawiania tych zachowań w poszczególnych latach. W początkach XXI w. przestępstwa drogowe stanowiły ok. 20%, a pod koniec omawianego okresu ich liczba wzrosła do ok. 1/3. Z kolei wyraźny spadek dotyczy przestępstw skarbowych – z niecałych 20% do około 3%. W ich przypadku wyraźną cezurę stanowi rok 2004 – czyli wstąpienie Polski do Unii i zamknięcie granic. Sprawcami tych czynów byli bowiem prawie wyłącznie Ukraińcy, Białorusini i Rosjanie. Przechodząc do analizy najpoważniejszych przestępstw popełnianych przez cudzoziemców w ostatnich latach, warto zwrócić uwagę na zabójstwa. Także w ich przypadku rok 2004 jest pewną cezurą. W 2000 r. podejrzanych o popełnienie tego przestępstwa było aż 33 obcokrajowców. W kolejnych latach liczba ta powoli spadała (22–27 przypadków), a w 2004 r. wyniosła 14 osób. Od roku 2005 są to już jednak pojedyncze przypadki – 2–4 (z wyjątkiem 2008 r. – 7). Może także w odniesieniu do tego przestępstwa zamknięcie granic ograniczyło częstotliwość jego popełniania przez cudzoziemców. Podobnie jest w przypadku rozboju – choć występują duże wahania pomiędzy poszczególnymi latami w początkach XXI w., to trend jest zdecydowanie spadkowy (od około 300 przypadków rocznie w 2000 r. do 30–40 w ostatnich latach). Co ciekawe, występowanie innych poważnych przestępstw,

³⁷ A. Kosowicz, *Imigranci w polskim społeczeństwie*, w: T. Halik, A. Kosowicz, A. Marek, *Imigranci w polskim społeczeństwie*, Stowarzyszenie Vox Humana, Warszawa 2009, s. 12.

takich jak zgwałcenie, uszczerbek na zdrowiu czy udział w bójce lub pobiciu, przez cały ten okres statystycznie utrzymuje się na podobnym poziomie i wynosi ok. 2–3%, choć widać znaczny ich spadek w liczbach bezwzględnych, z około 120 do 50 przypadków rocznie³⁸.

Podsumowując, warto zauważyć niezwykle interesujący fakt, że wejście Polski do strefy Schengen (21 grudnia 2007 r.) w ogóle nie odbiło się na kształcie przestępczości obcokrajowców. Świadczy to zapewne o tym, że zaostrzona polityka wizowa i znaczne zamknięcie granicy dla wschodnich sąsiadów Polski nastąpiło w 2004 r. wraz z akcesją do Unii. Otwarcie granic ze strony zachodniej nie spowodowało natomiast napływu cudzoziemców z innych państw Wspólnoty (z wyjątkiem niewielkiego wzrostu przestępczości Bułgarów i Rumunów po 2007 r.).

W ujęciu współczesnym

Liczba cudzoziemców przybywających do Polski i tu przebywających z roku na rok rośnie. Przekłada się to również negatywnie na liczbę popełnianych przestępstw. Rośnie także liczba osób poszukiwanych, w tym listami gończymi. Zdecydowana większość poszukiwanych jest nieuchwytna dla polskich służb, ponieważ ucieka za wschodnią granicę. Tam nie mogą być zatrzymani, ponieważ ani Ukraina, ani Białoruś, ani Rosja nie należą do Unii Europejskiej i nie obowiązują tam przepisy wspólnotowe, a aparat państwa nie jest zobowiązany do zatrzymania i aresztowania podejrzanych i przekazania ich polskim organom ścigania.

Z oficjalnych danych statystycznych podawanych przez Komendę Główną Straży Granicznej wynika, że w 2018 r. największą liczbę osób przekraczających granicę z Polską stanowili obywatele Ukrainy (9 963 604), następnie Białorusini (3 480 408), Rosjanie (1 436 146), Izraelczycy (252 481), obywatele Stanów Zjednoczonych Ameryki (181 003), Mołdawii (76 115), Chin (60 808), Kanady (49 308), Korei Południowej (49 166) oraz Turcji (39 877). Łącznie w 2018 r. granicę przekroczyło 15 942 854 obywatele państw trzecich. Dla porównania wszystkich obywateli UE/EOG w tym samym roku wjechało 2 106 264. Największą grupę stanowili obywatele: Wielkiej Brytanii (898 171), Niemiec (241 021) oraz Irlandii (166 265)³⁹.

Wjazd na terytorium Polski najczęściej odmówiono obywatelom Ukrainy, Rosji i Białorusi, odpowiednio: obywatelom Ukrainy (46 735), Rosji (20 203) i Białorusi (5555). Najczęstszymi przyczynami odmowy były: brak odpowied-

³⁸ W. Klaus, op. cit.

³⁹ <https://www.strazgraniczna.pl/pl/granica/statystyki-sg/2206,Statystyki-SG.html>, wersja elektroniczna, stan na dzień 26.01.2020.

niej dokumentacji uzasadniającej cel i warunki pobytu oraz brak wystarczających środków utrzymania w odniesieniu do okresu i formy pobytu lub środków na powrót do państwa pochodzenia lub tranzytu. Cudzoziemcami, którzy wbrew przepisom prawa przekraczali granicę lub usiłowali przekroczyć granicę byli również głównie obywatele Ukrainy (odpowiednio 2730 przekroczeń lub usiłowań), Rosji (461) i Białorusi (332). W porównaniu z 2017 r. oznacza to spadek, albowiem wówczas zatrzymano bądź ujawniono 3909 obywateli Ukrainy, 678 obywateli Rosji i 251 obywateli Białorusi. Trudno powiedzieć, jaka jest przyczyna takiego stanu rzeczy, czy zmniejszyła się liczba obywateli ww. państw, którzy próbują przekroczyć nielegalnie granicę, czy też wykrywalność przekroczeń granicy spadła. Za nielegalny pobyt zatrzymano lub ujawniono w 2018 r. 19 664 obywatele Ukrainy, 1703 obywatele Białorusi oraz 1516 obywateli Rosji. Sytuacja ta w 2017 r. miała się trochę inaczej, ponieważ zatrzymano bądź ujawniono: 15 877 obywateli Ukrainy, 2204 obywateli Rosji oraz 1425 obywateli Białorusi. Z powyższego wynika, że w 2018 r. znacząco wzrosła liczba obywateli Ukrainy dopuszczających się tych czynów, nieznacznie zwiększyła się liczba obywateli Białorusi, a zmalała – obywateli Rosji⁴⁰.

Z kolei w 2018 r. w odniesieniu do 2017 r. zmalała liczba obywateli Ukrainy nielegalnie wykonujących pracę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, z 11 052 do 10 613. Z kolei wzrosła, co zaskakujące, liczba obywateli Mołdawii – z 142 w 2017 r. do 400 w 2018 r., choć i tak jest ona nieznaczna w porównaniu z obywatelami Ukrainy. Jednak warto odnotować, że obywatele Mołdawii znaleźli się zaraz na drugim miejscu po obywatelach Ukrainy pod względem liczby osób nielegalnie wykonujących pracę, wyprzedzając tym samym obywateli Białorusi i Rosji. Ciekawe dane obrazuje także zestawienie cudzoziemców wyjeżdżających z Polski na podstawie decyzji administracyjnych obligujących ich do opuszczenia terytorium Rzeczypospolitej Polskiej oraz innych umów i porozumień. W 2018 r. wyjechało: 21 338 obywateli Ukrainy, 1689 obywateli Białorusi, 1286 Rosji oraz 1141 Mołdawii. Liczba ta również jest większa niż w 2017 r.

Według dostępnych w chwili obecnej statystyk Komendy Głównej Straży Granicznej za okres od stycznia do września 2019 r. wynika, że największą liczbę osób przekraczających granicę z Polską stanowią obywatele Ukrainy (7 876 632, podobnie jak w 2018 r.), następnie Białorusini (2 513 941), Rosjanie (1 115 756), Izraelczycy (171 551), obywatele Stanów Zjednoczonych Ameryki (161 155), Mołdawii (48 786), Chin (46 824), Kanady (44 123), Korei Południowej (42 944) oraz Gruzji (36 542). Łącznie w 2019 r. (styczeń–wrzesień) granicę przekroczyło granicę 12 365 697 obywateli państw trzecich. Dla porównania wszystkich

⁴⁰ Ibidem.

obywateli UE/EOG w tym samym roku wjechało 1 680 222. Największą grupę stanowili: obywatele: Wielkiej Brytanii (740 110), Niemiec (185 966) oraz Irlandii (127 280).

Z powyższych danych zarówno za rok 2018, jak i za trzy kwartały 2019 r. wynika, że pokrywa się liczba obywateli tych samych państw, którzy znajdują się w czołówce przekraczających granicę z Polską. Dotyczy to zarówno obywateli tzw. państw trzecich, jak i obywateli UE/EOG. Ta tendencja utrzymuje się od dawna. Według danych prezentowanych na stronach internetowych Komendy Głównej Straży Granicznej od 2003 r. do chwili obecnej najwięcej osób przekraczających granicę stanowili obywatele: Ukrainy, Białorusi i Rosji. Na przestrzeni lat nieznacznie ulegała zmianie liczba przyjezdnych ze wskazanych państw. Tendencja ta wskazuje również, w jakiej grupie można się spodziewać największej przestępczości wśród cudzoziemców.

Liczba obywateli poszczególnych państw przekraczających granicę z Polską przekłada się również na liczbę podejrzanych o popełnienie przestępstw cudzoziemców. Według danych prezentowanych przez organy Policji w czołówce cudzoziemców podejrzanych znajdują się obywatele Ukrainy i Białorusi⁴¹.

Przestępczość cudzoziemców należąca do zbioru tzw. przestępczości granicznej jest rejestrowana w zbiorze danych statystycznych Komendy Głównej Straży Granicznej⁴².

Cudzoziemcy zarejestrowani jako podejrzani w policyjnej statystyce przestępczości w latach 2013–2016 są obywatelami 109 państw, położonych na wszystkich kontynentach – od Europy, poprzez Azję i Afrykę, obie Ameryki, a na Australii kończąc. Najliczniejszą grupę podejrzanych stanowią, łącznie za cały okres 2013–2016, obywatele Ukrainy – 37% wszystkich podejrzanych cudzoziemców (15 103 osoby) w analizowanym ww. okresie. Następnie kolejno liczni to ci, którzy występują jako podejrzani powyżej 200 razy: obywatele Białorusi, Bułgarii, Rumunii, Niemiec, Rosji, Litwy, Czech, Armenii, Słowacji, Gruzji, Łotwy oraz Włoch. W ciągu tych czterech lat po jednym podejrzanym odnotowano

⁴¹ <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/przestepczosc-cudzozie/50867,Cudzoziemcy-przestepczosc.html>, stan na dzień 26.01.2020 godz. 20.52.

⁴² M. Perkowska zdefiniowała pojęcie „przestępczości granicznej” następująco: „[...] czyny zabronione, które są związane z przemieszczaniem podmiotów i przedmiotów przez granicę państwową, bez względu na to, przeciwko jakiemu dobru prawem chronionemu (interes państwa czy interes jednostki) jest skierowany czyn” (M. Perkowska, *Dynamika i struktura przestępczości granicznej cudzoziemców w Polsce na podstawie danych statystycznych Komendy Głównej Straży Granicznej* [w:] *Przestępczość graniczna cudzoziemców*, s. 119, za: I. Rzeplińska, J. Włodarczyk-Madejska, *Przestępczość cudzoziemców w Polsce na podstawie danych policyjnej statystyki przestępczości za lata 2013–2016*, „Studia Prawnicze” 2018, nr 4 (216), s. 137–163, <https://doi.org/10.5281/zenodo.2605300>).

wśród obywateli państw takich jak: Brytyjskie Terytorium Oceanu Indyjskiego, Cypr, Czarnogóra, Gwinea Równikowa, Madagaskar, Mali, Sri Lanka, Tajlandia, Tanzania, Togo, Wybrzeże Kości Słoniowej, Zimbabwe. Podejrzani o popełnienie przestępstw w Polsce w latach 2013–2016 obywatele państw Unii Europejskiej łącznie stanowią ponad 1/3 wszystkich podejrzanych cudzoziemców w tym czasie. Podejrzani obywatele państw spoza Unii Europejskiej, łącznie obywatele państw europejskich i spoza Europy – to 63% wszystkich podejrzanych cudzoziemców w tymże okresie⁴³.

Zdecydowanie dominują w tej grupie obywatele państw europejskich (stanowią 88%): Ukrainy, Białorusi, Rosji. Znacznie mniej liczni to obywatele: Armenii, Gruzji, Mołdawii, Turcji. Pozostali to obywatele Albanii, Bośni i Hercegowiny, Serbii i Czarnogóry, Kosowa, Macedonii, Norwegii, Serbii, Szwajcarii, Islandii. Wśród podejrzanych, w analizowanym okresie wyraźnie przeważają, stanowiąc 93% wszystkich odnotowanych podejrzanych cudzoziemców, obywatele państw Europy. Obywatele państw spoza Europy to 7% w stosunku do cudzoziemców podejrzanych ogółem, w tym ponad połowę stanowią obywatele państw Azji. Obywatele państw zaliczających się do grupy określanej jako kraje arabskie to 18%, a obywatele państw Afryki – 10%. Podejrzani o popełnienie przestępstwa w Polsce, ale mniej liczni niż wymienieni, są obywatele Ameryki Północnej, Kanady, Ameryki Południowej, Australii i Nowej Zelandii (dwóch)⁴⁴.

W latach 2013–2016 w statystykach policyjnych zostało zarejestrowanych 15 103 obywateli 109 państw (a zatem dwukrotnie więcej niż w latach 2004–2012) podejrzanych o popełnienie 10 292 przestępstw na terenie Polski. Mimo że liczba podejrzanych cudzoziemców w czteroletnim okresie wyniosła ponad 15 tys., to stanowi ona znikomy odsetek ogółu podejrzanych zarejestrowanych w tym czasie w statystyce policyjnej (czyli 1 432 423) – 1,05% w całym analizowanym okresie. Odsetek ten systematycznie wzrastał z roku na rok. Był on również wyższy od tego zanotowanego dla danych z lat 2004–2012 (wahającego się dla skrajnych lat w przedziałach od 0,67% do 0,43%). Na zmiany w tym zakresie niewątpliwie wpływ miał odmienny sposób rejestracji tego typu zdarzeń⁴⁵.

Czyny popełniane przez podejrzanych cudzoziemców w większości (85% – analogicznie do okresu 2004–2017) były kwalifikowane z k.k. Z uwagi na tak znaczny odsetek ten rodzaj przestępczości omawiamy bardziej wnikliwie. Najczęstszym powodem rejestracji cudzoziemców w statystykach policyjnych były trzy grupy przestępstw – skierowanych przeciwko bezpieczeństwu w komunika-

⁴³ I. Rzeplińska, J. Włodarczyk-Madejska, op. cit., s. 137–163.

⁴⁴ Ibidem.

⁴⁵ Ibidem.

cji (39%), przeciwko mieniu (30%) oraz przeciwko wiarygodności dokumentów (12%) – stanowiące łącznie 81% ogółu czynów zakwalifikowanych z k.k. Najczęstszym rodzajem przestępstw wpisujących się w ogólną kategorię skierowanych przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji było prowadzenie pojazdu pod wpływem alkoholu lub w stanie odurzenia (łącznie 2944 przypadki). W przestępczości przeciwko mieniu dominują kradzieże oraz oszustwa (odpowiednio 1150 i 381 przypadków). Z kolei przestępstwa skierowane przeciwko wiarygodności dokumentów to przede wszystkim te zakwalifikowane z art. 270 k.k., czyli podrabianie, przerabianie dokumentu i używanie go jako autentycznego. Pięć procent stanowiły czyny przeciwko działalności instytucji państwowych i samorządu terytorialnego – najczęściej naruszenie nietykalności cielesnej funkcjonariusza oraz przekupstwo (odpowiednio 104 i 124 przypadki). Przestępstwa przeciwko życiu i zdrowiu to 3% ogółu popełnionych (3,6% zakwalifikowanych z k.k.), przy czym ponad połowę z nich stanowią bójki i pobicia. W analizowanym okresie cudzoziemcy byli podejrzani o dokonanie 15 zabójstw, w tym 3 ze szczególnym okrucieństwem. Podobny udział miały przestępstwa przeciwko wolności. Pozostałe kategorie wymienione w k.k. stanowiły nie więcej niż 2% ogółu. Najrzadziej cudzoziemcy byli podejrzani o popełnienie przestępstw przeciwko obrotowi pieniędzmi i papierami wartościowymi, przeciwko wolności seksualnej i obyczajności oraz przeciwko obrotowi gospodarczemu (każda z wymienionych kategorii stanowiła mniej niż 1%)⁴⁶.

Cudzoziemcy podejrzani o popełnienie przestępstw na terenie Polski są specyficzną grupą podejrzanych. Po pierwsze, stanowią znikomy odsetek ogółu (nieco ponad 1%). Podobnego wniosku z całą pewnością nie można wysnuć w odniesieniu do innych państw Unii Europejskiej, np. w 2010 r. w Niemczech cudzoziemcy stanowili 21,9% wszystkich podejrzanych, w Austrii – 23,5%, w Belgii – 30,6%, we Włoszech – 31,9%, w Hiszpanii – 34%. Po drugie, czyny, o których popełnienie w Polsce byli podejrzani obywatele innych państw, również miały specyficzny charakter, zasadniczo bowiem dokonywali oni przestępstw z k.k. (blisko 90%). Wśród nich przeważały te skierowane przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, w tym przede wszystkim prowadzenie pojazdu w stanie nietrzeźwości. Równie często byli oni podejrzani o przestępstwa przeciwko mieniu (głównie kradzieże i oszustwa) oraz przeciwko wiarygodności dokumentów (zwłaszcza podrabianie dokumentu i używanie go jako autentycznego)⁴⁷.

Jedną z ważnych przyczyn znacznego napływu cudzoziemców do Polski w ostatnich latach, a tym samym wzrostu przestępczości, jest migracja, która

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

stała się poważnym problemem politycznym, społecznym i gospodarczym⁴⁸. Konflikty zbrojne w wielu państwach, m.in. w Syrii, są przyczyną szturmowania granic Unii Europejskich przez tysiące uchodźców. Migracje z krajów ubogiego Południa do państw bogatej Północy objęły 34% wszystkich potoków migracyjnych w 2015 r. Przemieszczanie się ludności między poszczególnymi krajami Południa było bardziej intensywne i wyniosło 38%. W 2015 r. całkowita liczba imigrantów na świecie osiągnęła poziom ok. 250 mln osób. Znaczny udział w zwiększeniu tej liczby miał masowy napływ uchodźców do krajów Unii Europejskiej. Szacuje się, że w 2013 r. z państw nieczłonkowskich do UE-28 imigrowało około 1,7 mln osób. Ponadto 1,7 mln osób uprzednio mieszkających w jednym z państw członkowskich UE przeniosło się do innego państwa członkowskiego. W dniu 1 stycznia 2014 r. w państwach członkowskich UE mieszkało 33,5 mln osób urodzonych poza UE-28 oraz 17,9 mln osób, które urodziły się w innym państwie członkowskim UE niż aktualne państwo zamieszkania. Europa jest kontynentem, który wielu osobom na świecie jawi się jako raj. Kraje europejskie ogólnie ocenia się jako bogate, co przyciąga mieszkańców państw mniej rozwiniętych. Co więcej, wiele krajów Europy podpisało konwencję genewską, która nakłada obowiązek udzielenia schronienia osobom starającym się o nadanie statusu uchodźcy. Dlatego do Europy przybywa wielu uchodźców – osób, które uciekają ze swojego rodzinnego kraju przed wojną lub prześladowaniami. Tylko w jednym dniu 8 września 2016 r. do Włoch przyplęnęło 2300 imigrantów z Afryki Północnej, a od początku 2016 r. dotarło tu ponad 125 tys. osób. W stałych ośrodkach i tymczasowych strukturach w całym kraju przebywa nienotowana dotąd liczba 153 tys. osób. Rośnie też liczba imigrantów w Grecji. Dziennie przybywa tam z Turcji ponad 70 osób.

Do krajów Europy Środkowej przybywają osoby głównie z Europy Wschodniej lub Azji, poszukujące pracy lub starające się o nadanie statusu uchodźcy. Do krajów Europy Zachodniej trafiają osoby również z Europy Wschodniej, Azji i Afryki. Przykładowe szlaki migracyjne to: mieszkańcy Indii i Pakistanu migrujący przez Iran, Turcję, Grecję, Włochy i dalej do Francji lub Wielkiej Brytanii; mieszkańcy Afryki Północnej, Środkowej i Zachodniej wędrujący przez Maroko do Hiszpanii i Francji; mieszkańcy Czeczenii wędrujący przez Federację Rosyjską, Ukrainę lub Białoruś do Polski⁴⁹.

Zjawisko migracji do Polski jest stosunkowo nowe, dopiero po 1989 r. zaczęli ją bowiem masowo odwiedzać cudzoziemcy. Rozmiary ich napływu do naszego

⁴⁸ A. Dudziak, *Imigranci: palący problem Europy*, „Poradnik Bibliograficzno-Metodyczny” 2016, nr 1, s. 31–35.

⁴⁹ B. Hołyst, *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016, s. 836–837.

kraju pozostają jednak na stosunkowo niskim poziomie. Polska jest w dalszym ciągu mniej atrakcyjnym krajem docelowym niż kraje tzw. Europy Zachodniej, choć liczba cudzoziemców przyjeżdżających do Polski od kilkunastu lat ulega dużym zmianom. Przed rokiem 1989 ich liczba powoli zwiększała się w latach 1985–1989, nie przekraczała jednak 1 mln osób rocznie. Od 1990 r. natomiast rozpoczął się gwałtowny wzrost liczby wyjazdów cudzoziemców do Polski, który trwał do 1996 r., gdy do Polski wjechało ponad 87 mln cudzoziemców. Przez kolejne lata liczba przyjeżdżających nadal wzrastała – był to jednak przyrost powolny, a maksymalną liczbę odnotowano w 1999 r. (87 mln). W 2000 r. liczba wjeżdżających cudzoziemców zaczęła maleć, osiągając w 2002 r. 50 mln osób. Po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej oraz na skutek zmian gospodarczych tylko w 2007 r. zanotowano ponad 130 mln przekroczeń granic RP przez cudzoziemców oraz 93 mln przez samych Polaków, z tego blisko 52 mln stanowiły przekroczenia zewnętrznych granic Unii Europejskiej⁵⁰.

Obcokrajowcy stanowią niewielki odsetek ogólnej liczby mieszkańców Polski. Najważniejszą kategorią imigrantów legalnych w sensie ilościowym są cudzoziemcy, którzy otrzymali pozwolenie na pobyt czasowy. Głównymi krajami, z których rekrutują się imigranci w Polsce, są państwa byłego ZSRR, a przede wszystkim Ukraina, Białoruś i Rosja. Stosunkowo liczną grupę imigrancką w Polsce stanowią obywatele państw wysoko rozwiniętych: USA, Niemiec, Francji, a także Wietnamu. Co trzeci obcokrajowiec mieszkający w Polsce pochodzi z krajów bezpośrednio z nią sąsiadujących.

Przez Polskę biegnie kilka kanałów przerzutowych do Europy Zachodniej (głównie Niemiec), Skandynawii i Ameryki. Przez nasz kraj wiedzie tzw. Ostkanal – szlak azjatycki (z krajów azjatyckich przez Moskwę, Petersburg, Mińsk, Wilno i Kijów) oraz odnoga trasy bałkańskiej, tzw. Balkanroute (z Rumunii przez Węgry, Rosję, Mołdawię, Ukrainę). Ze wschodniego szlaku korzystają obywatele państw Azji, Afryki – Bangladeszu, Afganistanu, Sri Lanki, Pakistanu, Sudanu, Etiopii i Somalii, oraz dawnego ZSRR. Po uszczelnieniu granicy (unijnej) z Ukrainą i Białorusią coraz więcej imigrantów próbuje się dostać do Polski przez Litwę, obwód kaliningradzki, a szczególnie przez Słowację i Czechy. W przerzucie ludzi przez Polskę specjalizują się dobrze zorganizowane grupy w Rosji, Gruzji, Armenii, a nawet krajach Dalekiego Wschodu. Jak szacuje niemiecki wywiad (BND), na przerzut z Polski czeka ponad 400 tys. obcokrajowców. Od kilku lat Polska stała się także krajem docelowym, głównie dla imigrantów z Wietnamu, Armenii i Czeczenii. Najpierw pojawili się tu Rumuni. Wjeżdżali legalnie, najczęściej przez przejścia na granicy południowej lub przez Medykę. Pociągami

⁵⁰ Ibidem, s. 838.

i autobusami docierali w okolice Zgorzelca, by tam spróbować skoku przez „zieloną granicę”. Gdy się okazało, że nie jest to takie łatwe, zmienili trasę, pojawiając się w Szczecinie. Liczyli, że w dużym mieście łatwiej wyczekać na stosowny do przerzutu moment, a lądowa granica wydawała się lżejsza do pokonania niż forsowanie Nysy. W połowie 1992 r. na zachodnim odcinku nie było już żadnego spokojnego rejonu. Fala imigrantów rozlała się wzdłuż całej granicy. W grupach liczących często powyżej stu osób szli mężczyźni i kobiety, starcy oraz dzieci niesione przez matki. Próbowali przepłynąć się przez rzekę, przedostać po mostach, przedzierać przez przejścia graniczne, ukrywać w wagonach kolejowych. Szczyt fali nastąpił w 1992 r., gdy Straż Graniczna zatrzymała 23 401 obywateli Rumunii. Ten rok był w ogóle rekordowy pod względem liczby zatrzymanych nielegalnych imigrantów (33 581 osób). Bułgarów i Rumunów zatrzymywano głównie na zachodniej granicy, którą próbowali przekraczać, by dostać się do Niemiec. W tamtych latach odjeżdżały z Polski pociągi pełne deportowanych nielegalnych imigrantów. W 1993 r. liczba zatrzymanych Rumunów zmniejszyła się do 6989 (przy łącznej liczbie 18 298 osób usiłujących przekroczyć granicę). Tak zwany szlak bałkański nielegalnej migracji, którym wędrowali też Bułgarzy, Turcy i obywatele byłej Jugosławii, zaczął wysychać. Przyczyn było kilka, a najważniejsze to zaostrzenie prawa azylowego w Niemczech i coraz lepsza współpraca służb obu państw. Od 1993 r. nielegalnego przejścia przez Zachód coraz częściej zaczęli próbować obywatele krajów dawniej wchodzących w skład ZSRR. Tuż za nimi nadciągnęli przybysze z Azji i Afryki. Wśród zatrzymywanych za przekraczanie granicy najliczniejsi są Afgańczycy, Czeczeni, Chińczycy, Wietnamczycy⁵¹.

Z obserwacji wynika, że przestępcze grupy przerzutowe organizują nielegalne przekraczanie granic głównie przez tzw. zieloną granicę, czyli w miejscach niedozwolonych. Grupy składają się z organizatorów mających międzynarodowe kontakty w głównych centrach, do których najczęściej kierują się uchodźcy; z osób rekrutujących chętnych do emigracji oraz przewodników i osób zajmujących się ułatwianiem przekraczania granicy; osób, które organizują hotele, kwatery itp. Przewodnicy uprzednio dokonują rozpoznania punktów granicznych, ustalają szlak przerzutowy z określonych regionów danego kraju do punktów granicznych i dalej na terytorium państwa sąsiedniego. Organizacja nielegalnego przekraczania granic obejmuje ponadto instruktaż dotyczący zachowania w razie zatrzymania na granicy, zachowania się w sytuacjach niebezpiecznych dla powodzenia całej akcji oraz określenia stałych punktów (miejsc) ukrycia na trasach migracyjnych. Obserwuje się również służby ochrony granicznej, trasy migracyj-

⁵¹ Ibidem, s. 839–840.

ne i miejsca najbardziej niebezpieczne. Często w organizacji nielegalnego przekraczania granic uczestniczy ludność lokalna⁵².

Z informacji, jakie podaje Urząd do spraw Cudzoziemców (UdSC), wynika, że na początku 2020 r. ważne zezwolenia na pobyt w Polsce miało prawie 423 tys. cudzoziemców; to o ponad 50 tys. osób więcej niż rok wcześniej; wzrost ten zanotowano głównie za sprawą obywateli Ukrainy. Coraz liczniej osiedlają się w Polsce również Białorusini i Gruzini. Jak zaznacza UdSC, z 423 tys. cudzoziemców, którzy 1 stycznia 2020 r. mieli ważne dokumenty pobytowe, największe grupy stanowili obywatele Ukrainy – 214,7 tys. osób, Białorusi – 25,6 tys. osób, Niemiec – 21,3 tys. osób, oraz Rosji – 12,5 tys. i Wietnamu – 12,1 tys. W dalszej kolejności są obywatele Indii – 9,9 tys., Włoch – 8,5 tys. osób, Chin – 8,5 tys. osób, oraz Wielkiej Brytanii – 6,3 tys. i Hiszpanii – 5,9 tys. osób. W ubiegłym roku największy wzrost wśród obcokrajowców osiedlających się w Polsce dotyczył obywateli Ukrainy (o 35,6 tys. osób), Białorusi (o 5,5 tys. osób), Gruzji (o 2,7 tys. osób, do 5,5 tys.), Indii (o 1,1 tys.) i Mołdawii (o 1,1 tys. osób, do 2,4 tys.). „Na uwagę zasługuje także rekordowa liczba Brytyjczyków, którzy zarejestrowali swój pobyt lub uzyskali potwierdzenie prawa stałego pobytu. W ubiegłym roku było to prawie 1,4 tys. osób – o 120 proc. więcej niż w 2018 r.” – zaznacza rzecznik prasowy UdSC Jakub Dudziak. Zwraca również uwagę, że miało to związek z niepewną sytuacją odnośnie do warunków wyjścia Wielkiej Brytanii z Unii Europejskiej. Z danych UdSC wynika również, że w dalszym ciągu najwięcej cudzoziemców ma zezwolenia na pobyt czasowy – maksymalnie do 3 lat. W ubiegłym roku liczba osób z dokumentami tego typu wzrosła z 202,7 tys. do 241,6 tys. Grupa obcokrajowców uprawnionych do pobytu stałego zwiększyła się natomiast z 69,3 tys. do 78,4 tys. osób. „Okolo 57 proc. cudzoziemców posiadających ważne zezwolenia na pobyt w Polsce to osoby w przedziale wiekowym 20–39 lat, prawie 26 proc. w przedziale 40–59 lat, a 12 proc. poniżej 20. roku życia” – informuje UdSC. Cudzoziemcy osiedlający się w Polsce wybierają zwykle województwa: mazowieckie – 117 tys. osób, małopolskie – 45 tys., dolnośląskie – 34 tys. oraz wielkopolskie – 33,5 tys. Powyższe dane nie uwzględniają jednak osób przebywających w Polsce tymczasowo w ramach ruchu bezwizowego lub na podstawie wiz⁵³.

⁵² Ibidem, s. 841.

⁵³ PAP, M. Chomiuk na podstawie informacji od rzecznika prasowego Urzędu do spraw Cudzoziemców, wersja elektroniczna, <https://www.wnp.pl/parlamentarny/spoleczenstwo/udsc-w-ubieglym-roku-liczba-cudzoziemcow-wzrosla-o-ponad-50-tys-osob,50420.html> (dostęp 16.01.2020).

Przeciwdziałanie przestępczości

Problematyka zapobiegania przestępczości jest od wielu lat przedmiotem zainteresowania rządów wielu państw (niezależnie od ich ustroju) i szerokich kręgów społecznych. Jest ona także tematem debat publicystycznych i naukowych w kraju i za granicą. Specyfika czasów, w jakich żyjemy, to przyspieszone tempo przemian, nie zawsze harmonijnych. Gdyby porównać strukturę kultur ustabilizowanych, dziś nazywanych historycznymi, do czasów współczesnych, trzeba by przede wszystkim stwierdzić, że ta tradycyjna struktura charakteryzowała się pewną trwałością form stosunków społecznych, co czyniło prawodawstwo dziedziną regulacji, jeżeli nie zawsze sprawiedliwej, to w każdym razie odpowiadającej idei naczelnej danego systemu. Nie można tego powiedzieć o czasach współczesnych i oczywiście dotyczy to nie tylko Polski, lecz w zasadzie wszystkich krajów, a w szczególności tych, które są na drodze wprowadzania zmian jakościowych w systemach społeczno-gospodarczych. Mamy do czynienia z trudnymi do pogodzenia dwiema prawdami. Pierwsza z nich odnosi się do powstających nieomal na co dzień nowych norm współżycia społecznego. Druga mówi o tym, że norma prawna, która ma być odzwierciedleniem stosunków społecznych, byłaby bezwartościowa, gdyby nie miała gwarancji na tyle trwałych w czasie, aby możliwa była w pełni świadoma społeczna percepcja jej treści. Zbyt częste zmiany przepisów prawnych powodują – jak każda zbyt częsta zmiana – iż jednostka przyzwyczaja się raczej do względności prawa, co nie służy jego przestrzeganiu. Dodatkowym utrudnieniem jest w tej sytuacji fakt, że kultura prawna społeczeństwa polskiego, jak wykazują liczne badania, jeszcze nie osiągnęła należytego poziomu⁵⁴.

Zapobieganie przestępczości należy rozwijać na podstawie teorii kryminologicznych, naukowych dowodów oraz dokładnej analizy tego zjawiska, ponieważ wiele obecnie istniejących programów prewencyjnych jest nieefektywnych, a nawet kryminogennych. Dlatego też należy dokładnie zbadać, czy dany program prewencyjny będzie skuteczny. Kryminalne programy prewencyjne muszą zwalczać przyczyny przestępstw. W celu zbadania praktycznej przydatności programów prewencyjnych należy ocenić je pod kątem dokładności metod badawczych. Ocena skuteczności jest przeprowadzana w pięciu dziedzinach według skali metod naukowych Maryland:

- 1) korelacja między programem prewencyjnym a rozmiarem przestępczości w określonym czasie;
- 2) rozmiar przestępczości przed zastosowaniem programu i po nim (bez uwzględnienia porównywalnych warunków kontrolnych);

⁵⁴ B. Hołyst, op. cit., s. 961–962.

- 3) rozmiar przestępczości przed zastosowaniem programu i po nim (z uwzględnieniem eksperymentalnych i porównywalnych warunków kontrolnych);
- 4) rozmiar przestępczości przed zastosowaniem programu i po nim na różnych eksperymentalnych płaszczyznach kontrolujących inne czynniki wpływające na przestępczość;
- 5) rola przypadku w programach i warunkach kontrolnych⁵⁵.

Przeciwnicy eksperymentalnej oceny skuteczności podkreślają, że nie uwzględnia ona przyczyn i sposobu zmian oraz jest mało przejrzysta. Skuteczność badań mierzy się tylko ich sukcesem lub klęską, natomiast nie bada się przyczyn sukcesu lub niepowodzenia. Nie powinno się ograniczać badań tylko do eksperymentalnej ewaluacji, należy skupić się na realnej ewaluacji, która zajmuje się teoriami dotyczącymi realiów popełnienia przestępstw. Testy potwierdzają teorię, ale jej nie udowadniają. Można wskazać na kilka form zapobiegania przestępczości:

- zapobieganie konfrontatywne⁵⁶,
- projekt „Strach wymuszający uczciwość”⁵⁷,
- projekt „Paramilitarne obozy reedukacyjne”⁵⁸,
- sytuacyjne zapobieganie przestępczości⁵⁹.

⁵⁵ Ibidem, s. 963.

⁵⁶ Ta metoda wychodzi z założenia, że osoby łamiące prawo są całkowicie wolne i same podejmują świadomą decyzję o integracji ze społeczeństwem lub o rezygnacji złączenia się z nim. Racjonalna teoria wyboru stanowiąca podstawę tej formy prewencji nie sprawdziła się zbyt w praktyce. W dalszym ciągu najrzadziej stosowane są dwa popularne programy zapobiegawcze: „Strach wymuszający uczciwość” (*Scared Straight*) i „Paramilitarne obozy reedukacyjne” (*Boot Camps*).

⁵⁷ W tym projekcie poprzez wizyty w zakładach karnych i rozmowy z więźniami konfrontuje się młodocianych przestępców z przerażającymi realiami życia w więzieniu. Dorośli więźniowie opisują panujące tam niehumanitarne warunki, które degenerują, a czasami zagrażają życiu. Opisują bójki, mordy, homoseksualne gwałty, niejadalne posiłki, pobyt w pojedynczej celi. Te rozmowy mają uzmysłowić młodocianym przestępcom ostateczne konsekwencje ich niezgodnego z prawem zachowania.

⁵⁸ Ten projekt jest również bardzo popularny, chociaż liczne badania ewaluacyjne udowadniają jego szkodliwość. Pierwszy obóz tego typu powstał w 1983 r. Są one przeznaczone dla młodych ludzi poniżej 30. roku życia, którzy byli tylko raz karani (ale nie za delikty z użyciem przemocy). Pobyt w obozie trwa od 90 do 120 dni i jest dobrowolny. W obozie stosuje się wojskowy dryl, codzienną ciężką fizyczną pracę i ćwiczenia fizyczne. Uczestnicy mają nauczyć się samodyscypliny i przyzwyczać do pracy. Czasem udziela się na tych obozach porad z dziedziny zwalczania narkomanii, organizuje się kursy z zakresu szkoły podstawowej lub zawodowe.

⁵⁹ Ta metoda koncentruje się na uniemożliwianiu popełnienia czynów karalnych przez wykluczenie sytuacji kryminogennych. Wspiera się ona na teorii zakładającej, że mechanizmy wa-

Zapobieganie przestępczości, jak wynika z powyższego, jest pojęciem złożonym, obejmującym szeroką problematykę społeczno-polityczną oraz zagadnienia z zakresu polityki karnej, prawa karnego i kryminalistyki. Jeżeli uwzględnia się różnice poziomu rozwoju społeczeństw, ich ustrojów politycznych, warunków społecznych, stanu oświaty i inne, to nie ma wątpliwości, że poglądy co do środków i metod zapobiegania przestępstwom nie tylko w skali światowej czy poszczególnych regionów świata, lecz niekiedy nawet w granicach jednego kraju, są różne. Z punktu widzenia strategii praworządności należy położyć nacisk na równoczesne precyzyjne operowanie trzema elementami, które stanowią o równowadze systemu zaspokojenia potrzeb społecznych. Elementami tymi są potrzeby społeczeństwa, jego normy czy wzory, wedle których potrzeby te chce ono zaspokajać, i dostępne możliwości (od biologicznych i psychicznych po społeczne i ekonomiczne). Budowa systemu prawnego czy jego nowelizacja nie może być wyabstrahowana od tej podstawowej diagnozy. Opowiadamy się za agregatywnym systemem penalnym, to znaczy takim, który – uwzględniając stan zaspokojenia potrzeb społeczeństwa, jego dążenia zarówno pozytywne, jak i negatywne – obejmuje obszarem zainteresowania wszystkie elementy tego systemu na drodze regulacji wykraczającej poza jedną dyscyplinę naukową. Specyfika poszczególnych gałęzi naukowego poznania i poszczególnych gałęzi działania praktycznego nie pozwala na ujęcie całości problematyki ujawnianej w diagnozach i przewidywaniach. Mamy tu jednak na myśli takie działania na rzecz porządkowania zjawisk społecznych, które zawierają ściśle, systemowe powiązania między poszczególnymi dyscyplinami. Cechą tych powiązań jest to, że kontrola nie omija żadnego elementu systemu, w którym może się pojawić jakikolwiek rodzaj zagrożenia ładu społecznego. Środki są różne, od edukacyjnych po represyjne, lecz muszą być logiczne i funkcjonalnie ze sobą powiązane⁶⁰.

W tej sytuacji pilnym zadaniem jest doprowadzenie do ujednoczenia metodologii strategii w polityce społeczno-gospodarczej i politycznej. Nie wydaje się efektywne nawet bardzo cenne odkrycie naukowe w jakiejś dziedzinie, jeżeli nie znajdzie natychmiastowego odzwierciedlenia w innych dziedzinach w taki sposób, aby logiczna i konsekwentna była droga od poznania do stosowania. W związku z tym konieczne jest, aby przepływ informacji między wszystkimi dziedzinami poznania był maksymalnie operatywny. Chodzi tu zarówno o stronę lingwistyczną przekazu informacji, jak i o stronę merytoryczną. Ogromny zalew

---

runkujące powstawanie przestępczości są kształtowane przez otoczenie. Ponadto uwzględnia teorię aktywności rutynowej, która podkreśla znaczenie trzech elementów zaistnienia przestępstwa: sprawca–czyn–ofiara. Wyliczenie i omówienie na podstawie: B. Hołyst, op. cit., s. 964–965.

⁶⁰ Ibidem, s. 965–966.

informacji jest nie do skonsumowania wówczas, gdy nie jesteśmy w stanie operować ujednocionym bankiem informacji, określonych co do stopnia wiarygodności i zakresu stosowalności⁶¹.

Z dotychczasowych rozważań dotyczących profilaktyki społecznej jako dyscypliny naukowej można wysnuć następujące wnioski:

- 1) istnieje konieczność rozwoju tej dyscypliny ze względu na niewystarczającą skuteczność systemów resocjalizacyjnych oraz znaczne nasilenie zjawisk patologii społecznej, obejmujących wszystkie dziedziny życia społecznego;
- 2) profilaktyka społeczna stwarza możliwość kompleksowego podejścia do problemów patologii społecznej, a co za tym idzie – zwiększenia skuteczności oddziaływań profilaktycznych;
- 3) inter- i multidyscyplinarny charakter tej dziedziny oraz szeroko pojmowana funkcja integracyjna nadają profilaktyce społecznej rangę nowoczesnej dyscypliny badawczej;
- 4) dziedzina ta, wyrosła z różnorodnych nurtów teoretycznych wielu dyscyplin naukowych, zmierza do ścisłego zespolenia nauki z praktyką społeczną⁶².

Refleksem obecności cudzoziemców w RP (legalnej oraz nielegalnej) jest także ich przestępczość. Jest jednym z tych zjawisk, które od lat 90. towarzyszą procesowi zmiany społecznej w krajach Europy Centralnej i Wschodniej. Z punktu widzenia teorii kryminologicznych przestępczość cudzoziemców (migrantów) aktualnie wyjaśniana jest głównie przez teorię anomii R. Mertona i teorię konfliktu kultur T. Sellina. W literaturze kryminologicznej możemy znaleźć ponadto odniesienia do teorii naznaczenia (stygmatyzacji, labellingu) oraz teorii gorszego statusu. Teoria anomii w połączeniu z teorią konfliktu kultur pozwala na założenie, że przestępczość cudzoziemców jest efektem nieakceptowania przez nich norm społecznych i prawnych w państwie przyjmującym. Wynika to z różnic prawnych między państwem pochodzenia i państwem przyjmującym. Szczególnie założenia tych teorii służą do wyjaśnienia zjawiska przestępczości, tzw. drugiego pokolenia migrantów. Teorie te zakładają, że osoby z drugiego i dalszego pokolenia nie identyfikują się z normami państwa wysyłającego, gdyż go nie znają (nie pamiętają). Jednak wychowywane zazwyczaj w domu w jego kulturze i tradycji, mają problem z akceptacją norm państwa przyjmującego⁶³.

⁶¹ Ibidem, s. 967.

⁶² Ibidem, s. 971.

⁶³ M. Perkowska, *Przestępczość cudzoziemców*, w: E.W. Pływaczewski, S. Redo, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkow-

Teoria naznaczenia zakłada, że kontrola społeczna może rodzić dewiację, szczególnie dewiację wtórną. Ta ostatnia jest wynikiem reakcji jednostki na społeczną reakcję wobec jej zachowania, w tym przypadku zachowania przestępczego. W analizowanym przypadku pojawia się kwestia dyskryminującego podejścia organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości, a także samego społeczeństwa do cudzoziemców, co może prowadzić do przestępczości.

Odnosząc się jednak do fenomenu przestępczości cudzoziemców w Polsce po roku 1990, należy wskazać, że w przypadku przestępczości popełnianej wewnątrz kraju przyczyny jej występowania nie odbiegają od ogólnych przyczyn tego zjawiska. Wiele z nich wynika z funkcjonowania cudzoziemców w szarej strefie, szczególnie pod względem zatrudnienia czy prowadzenia nielegalnej działalności gospodarczej, co już samo w sobie jest czynem zabronionym, a także generuje inne formy przestępczości. Niemniej jednak przestępczość cudzoziemców w Polsce to głównie przestępczość graniczna polegająca przede wszystkim na nielegalnym przekroczeniu granicy (związany z nielegalną migracją) oraz przemytem – głównie towarów akcyzowych. Przestępczość graniczną warunkują: geopolityczne usytuowanie naszego kraju, tranzytowy charakter korytarzy wiodących przez terytorium Polski (wschód–zachód, północ–południe), stabilność polityczna i stopniowy rozwój gospodarczy kraju. Długi lądowy odcinek granicy państwowej RP z Rosją (obwód kaliningradzki), Białorusią oraz Ukrainą przy jednoczesnym braku skutecznego zabezpieczenia granic rosyjsko-białoruskiej, rosyjsko-ukraińskiej oraz ukraińsko-białoruskiej ułatwia organizację procederów szlakami wiodącymi z państw ościennych, a nawet Azji przez Moskwę (m.in. z dalekowschodniej Rosji). Wykazane powyżej czynniki o charakterze politycznym, takie jak wejście w życie umów o małym ruchu granicznym z Ukrainą i Rosją czy abolicja dla nielegalnie przebywających cudzoziemców, wpływają może nie tyle na pojawienie się zjawiska, ile na jego nasilenie. Przestępczość przemytnicza uwarunkowana jest różnicami w cenach towarów handlowych (głównie akcyzowych) między UE a państwami trzecimi, jak również popytem głównie na skradzione w UE pojazdy mechaniczne różnego rodzaju w państwach trzecich. Migracja ludności sprzyja tworzeniu infrastruktury społecznej i gospodarczej (organizowanie legalnych i nielegalnych firm, kanałów przerzutowych itp.) dla międzynarodowej przestępczości zorganizowanej⁶⁴.

Warto podkreślić, że elementem przeciwdziałania przestępczości, w tym także cudzoziemców, jest penalizacja czynów. Celem ustawodawcy jest nie tylko

---

ska, *Kryminologia: stan i perspektywy rozwoju z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019, s. 379–380.

⁶⁴ Ibidem, s. 380–381.

umożliwienie pociągnięcia do odpowiedzialności, lecz także tzw. odstraszenie od popełnienia czynu zabronionego przez groźbę kary. Z uwagi na to, że głównym obszarem działalności przestępczej cudzoziemców w Polsce jest przestępczość graniczna, można wskazać podstawowe elementy zwalczania tego procederu:

- działania kontrolne na granicy państwowej nastawione przede wszystkim na wykrywanie drobnej przestępczości organizowanej przez pojedyncze osoby lub niewielkie grupy przestępcze, działające w oderwaniu od pozostałej części świata przestępczego;
- działania operacyjne nakierowane na zwalczanie przestępczości zorganizowanej do szczebla koordynatora rejonowego bądź krajowego, których głównym celem byłoby ułatwienie działalności służb granicznych w wykrywaniu większych partii przemytu i zorganizowanego przemytu ludzi;
- działania strategiczne nakierowane na ujawnienie i niszczenie zaplecza ekonomicznego działalności przestępczej, realizowane w ramach projektów międzynarodowych.

Istotną rolę w zwalczaniu przestępczości cudzoziemców, przede wszystkim przestępczości granicznej, odgrywa w Polsce Straż Graniczna. Do jej zadań w analizowanym zakresie zgodnie z art. 1 ust. 2 ustawy z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej⁶⁵ należą przede wszystkim:

- 1) ochrona granicy państwowej na lądzie i morzu;
- 2) organizowanie i dokonywanie kontroli ruchu granicznego;
- 3) zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej migracji;
- 4) wydawanie zezwoleń na przekraczanie granicy państwowej, w tym wiz;
- 5) rozpoznawanie i wykrywanie przestępstw i wykroczeń, ściganie ich sprawców w ramach właściwości formacji oraz zapobieganie przestępstwom i wykroczeniom;
- 6) zapewnienie bezpieczeństwa w komunikacji międzynarodowej i porządku publicznego w zasięgu terytorialnym przejścia granicznego, a w ramach właściwości Straży Granicznej – także w strefie nadgranicznej;
- 7) przeprowadzanie kontroli bezpieczeństwa;
- 8) współdziałanie z innymi organami i służbami w zakresie rozpoznawania zagrożeń terroryzmem i przeciwdziałania tym zagrożeniom;
- 9) zapobieganie przemieszczaniu, bez zezwolenia wymaganego w myśl odrębnych przepisów, przez granicę państwową środków odurzających i substancji psychotropowych oraz broni, amunicji, materiałów

⁶⁵ Dz. U. z 2019 r., poz. 147 ze zm., zwanej dalej: „u.s.g.”.

wybuchowych i prekursorów materiałów wybuchowych podlegających ograniczeniu;

- 10) przeprowadzanie kontroli legalności wykonywania prac przez cudzoziemców, prowadzenia działalności gospodarczej przez cudzoziemców, powierzania im wykonywania pracy;
- 11) wykonywanie zadań określonych w innych ustawach.

Ustawodawca wyodrębnił trzy zasadnicze zadania (funkcje) Straży Granicznej, wyznaczające płaszczyzny działania tej formacji. Są one następujące: ochrona granicy państwowej, kontrola ruchu granicznego oraz zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej migracji. Wokół tych płaszczyzn (określonych przez ustawodawcę mianem zadań) zostały zbudowane kolejne zadania tej formacji mundurowej, wyliczone w dalszej części art. 1 u.s.g.⁶⁶ Zadania Straży Granicznej należy uznać za wystarczające i adekwatne do stawianych tej formacji oczekiwań.

W zakresie zwalczania przestępczości istotna jest także współpraca służb. Na płaszczyźnie urzędy celno-skarbowe – Straż Graniczna przykładowo realizowane są takie działania, jak:

- 1) podejmowanie współpracy zmierzającej do zapewnienia sprawnego funkcjonowania przejść granicznych przez dostosowanie organizacji kontroli granicznej i odpraw celnych do ich infrastruktury;
- 2) wprowadzanie nowych technologii i rozwiązań sprzyjających usprawnieniu kontroli granicznej i celnej;
- 3) podejmowanie wspólnych interwencji u służb granicznych państw sąsiednich w celu zapewnienia płynności ruchu granicznego w przejściach granicznych;
- 4) współpraca przy ujawnianiu osób pochodzących z krajów „wysokiego ryzyka”;
- 5) organizowanie wspólnych patroli;
- 6) ukierunkowane na zwalczanie korupcji;
- 7) zapobieganie wprowadzaniu na polski obszar celny towarów objętych zakazem;
- 8) kontrola miejsc magazynowania, dystrybucji i obrotu nielegalnymi wyrobami akcyzowymi wewnątrz kraju;
- 9) przeciwdziałanie zagrożeniom związanym z terroryzmem;
- 10) wzajemne przekazywanie informacji związanych z oceną funkcjonowania obu służb i danych statystycznych.

⁶⁶ B. Opaliński, M. Rogalski, P. Szustakiewicz, *Ustawa o Straży Granicznej. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019, Legalis (dostęp 04.02.2020).

Istotnym aspektem przeciwdziałania i zwalczania przestępczości jest także współpraca Policji i Straży Granicznej. W zakresie bezpośredniej ochrony granicy państwowej obejmuje ona działania prewencyjne polegające na wspólnym patrolowaniu dróg prowadzących do granicy państwa, a także udziale funkcjonariuszy Policji w działaniach granicznych zmierzających do zatrzymania sprawców przekroczeń granicy wbrew przepisom. Ponadto podejmowane są działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego w bezpośrednim sąsiedztwie przejść granicznych. W celu przeciwdziałania nielegalnej migracji obie służby prowadzą wspólne działania polegające na przeszukiwaniu posesji, targowisk, dworców kolejowych i autobusowych, hoteli oraz kontroli pojazdów i osób wjeżdżających do Polski⁶⁷.

Podsumowanie

Pojęcie obywatelstwa, w tym obywatelstwa polskiego, rozumiane jest dość podobnie w doktrynie prawa konstytucyjnego⁶⁸. Rozumiane ono jest jako szczególna więź łącząca obywatela (jednostkę) z państwem. Poza regulacją konstytucyjną nabywania obywatelstwa polskiego istnieją regulacje ustawowe, np. zgodnie z art. 4 u.o. obywatelstwo polskie nabywa się: 1) z mocy prawa; 2) przez nadanie; 3) przez uznanie za obywatela polskiego; 4) przez przywrócenie obywatelstwa polskiego.

Zgodnie z art. 3 pkt 2 u.c. przez pojęcie „cudzoziemca” rozumie się każdego, kto nie posiada obywatelstwa polskiego. Powyższa definicja legalna wyznacza zakres rozumienia tego przepisu na gruncie u.c. oraz z zasady na gruncie prawa administracyjnego. Ma ona charakter ogólny i bardzo nieprecyzyjny, ponadto została oparta na kryterium negatywnym, tj. nieposiadaniu obywatelstwa polskiego.

Administracyjnoprawne pojęcie cudzoziemca można sformułować następująco: jest to osoba (każdy), która nie posiada obywatelstwa polskiego nabytego na podstawie art. 34 ust. 1 Konstytucji RP oraz nadanego na podstawie u.o. i u.r.

W doktrynie prawa karnego pojęcie „cudzoziemiec” definiowane jest w świetle przepisów i doktryny prawa administracyjnego, w tym przede wszystkim definicji zawartej w u.c. Wobec powyższego posługiwanie się nim jest rozumiane w znaczeniu nadanym mu przez prawo administracyjne wobec braku innej definicji, szczególnie w prawie karnym.

⁶⁷ M. Perkowska, op. cit., s. 383–384.

⁶⁸ Tak również: M. Haczkowska, op. cit.; W. Skrzydło, op. cit.; M. Safjan, L. Bosek (red.), op. cit.; B. Banaszak, *Konstytucja...*, op. cit.

Na podstawie analizy przestępstw popełnianych przez cudzoziemców warto zauważyć niezwykle interesujący fakt, że wejście Polski do strefy Schengen (21 grudnia 2007 r.) w ogóle nie odbiło się na kształcie przestępczości obcokrajowców. Świadczy to zapewne o tym, że zaostrzona polityka wizowa i znaczne zamknięcie granicy dla wschodnich sąsiadów Polski nastąpiło w 2004 r. wraz z akcesją do Unii. Otwarcie granic ze strony zachodniej nie spowodowało natomiast napływu cudzoziemców z innych państw Wspólnoty (z wyjątkiem niewielkiego wzrostu przestępczości Bułgarów i Rumunów po 2007 r.).

Z informacji UdsC wynika, że na początku 2020 r. ważne zezwolenia na pobyt w Polsce miało prawie 423 tys. cudzoziemców; to o ponad 50 tys. osób więcej niż rok wcześniej; wzrost ten zanotowano głównie za sprawą obywateli Ukrainy. Coraz liczniej osiedlają się w Polsce również Białorusini i Gruzini.

Istotną rolę w zwalczaniu przestępczości cudzoziemców, przede wszystkim przestępczości granicznej, odgrywa w Polsce Straż Graniczna.

Ustawodawca wyodrębnił trzy zasadnicze zadania (funkcje) Straży Granicznej, wyznaczające płaszczyzny działania tej formacji. Są one następujące: ochrona granicy państwowej, kontrola ruchu granicznego oraz zapobieganie i przeciwdziałanie nielegalnej migracji. Wokół tych płaszczyzn (określonych przez ustawodawcę mianem zadań) zostały zbudowane kolejne zadania tej formacji mundurowej, wyliczone w dalszej części art. 1 u.s.g.⁶⁹ Zadania Straży Granicznej należy uznać za wystarczające i adekwatne do stawianych tej formacji oczekiwań.

W zakresie zwalczania przestępczości istotna jest także współpraca służb, można to zaobserwować na płaszczyźnie celno-skarbowej.

Istotnym aspektem przeciwdziałania i zwalczania przestępczości jest także współpraca Policji i Straży Granicznej. W zakresie bezpośredniej ochrony granicy państwowej obejmuje ona działania prewencyjne polegające na wspólnym patrolowaniu dróg prowadzących do granicy państwa, a także udziale funkcjonariuszy Policji w działaniach granicznych zmierzających do zatrzymania sprawców przekroczeń granicy wbrew przepisom. Ponadto podejmowane są działania mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa publicznego w bezpośrednim sąsiedztwie przejść granicznych. W celu przeciwdziałania nielegalnej migracji obie służby prowadzą wspólne działania polegające na przeszukiwaniu posesji, targowisk, dworców kolejowych i autobusowych, hoteli oraz kontroli pojazdów i osób wjeżdżających do Polski⁷⁰.

⁶⁹ B. Opaliński, M. Rogalski, P. Szustakiewicz, op. cit.

⁷⁰ M. Perkowska, op. cit., s. 383–384.

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest analizie wskazanej w tytule kategorii przestępstw w ujęciu historycznym oraz współczesnym. Omówiono w nim następujące zagadnienia: pojęcie cudzoziemca, przestępstwa popełniane przez cudzoziemców, ich klasyfikacja uzupełniona statystykami właściwych organów i służb oraz przeciwdziałanie przestępstwom. Autor postara się ocenić, w jaki sposób przestępstwa popełniane przez cudzoziemców wpływają na ogólną przestępczość w Polsce. W tym zakresie przedstawi dane dotyczące narodowości przestępców, którzy najliczniej dokonują tych czynów w Polsce.

Słowa kluczowe: cudzoziemiec, przestępstwo, statystyki, przeciwdziałanie

Summary

The article is devoted to the analysis of the category of crimes indicated in the title in the historical and contemporary perspective. The article will discuss the following issues: the concept of a foreigner, crimes committed by foreigners, their classification supplemented with statistics from competent authorities and services, and crime prevention. The author will try to assess how crimes committed by foreigners affect the overall crime in Poland. In this regard, the author will present the criminals whose nationality is most frequently committed in Poland.

Keywords: foreigner, crime, statistics, prevention

Bibliografia

Literatura

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, wyd. 2, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2012.
- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2008.
- Banaś M., Krzywonos A., *Prawo do obywatelstwa*, w: B. Banaszak, A. Preisner (red.), *Prawa i wolności obywatelskie w Konstytucji RP*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2002.
- Bodnar A., *Obywatelstwo wielopoziomowe. Status jednostki w europejskiej przestrzeni konstytucyjnej*, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2008.
- Bułat K., Czarniak P., Gorzelak A., Grabowski K., Grzyb M., Iwański M., Jakubek P., Jodłowski J., Małek M., Młodawska-Mąsior S., Papierz A., Stożek M., *Kryminologia. Repertorium*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Czapliński W., Wyrozumski A., *Prawo międzynarodowe publiczne: zagadnienia systemowe*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 1999.
- Dudziak A., *Imigranci: palący problem Europy*, „Poradnik Bibliograficzno-Metodyczny” 2016, nr 1.
- Grześkowiak A., Wiak K. (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Haczkowska M., *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, LexisNexis, Warszawa 2014.

- Hołyst B., *Kryminologia*, Wolters Kluwer, Warszawa 2016.
- Kosowicz A., *Imigranci w polskim społeczeństwie*, w: T. Halik, A. Kosowicz, A. Marek, *Imigranci w polskim społeczeństwie*, Stowarzyszenie Vox Humana, Warszawa 2009.
- Królikowski M., Zawłocki R. (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*, wyd. 4, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Kulik M., *Komentarz do art. 110 k.k.*, w: M. Mozgawa (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 9, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Kumela-Romańska M., *Administracyjnoprawny status cudzoziemca w Polsce*, Wolters Kluwer, Warszawa 2017.
- Opaliński B., Rogalski M., Szustakiewicz P., *Ustawa o Straży Granicznej. Komentarz*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2019.
- Perkowska M., *Przestępczość cudzoziemców*, w: E.W. Pływaczewski, S. Redo, E.M. Guzik-Makaruk, K. Laskowska, W. Filipkowski, E. Glińska, E. Jurgielewicz-Delegacz, M. Perkowska, *Kryminologia: stan i perspektywy rozwoju z uwzględnieniem założeń Agendy ONZ na rzecz zrównoważonego rozwoju 2030*, Wolters Kluwer, Warszawa 2019.
- Pudzianowska D., *Obywatelstwo w procesie zmian*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Ramus W., *Instytucje prawa o obywatelstwie polskim*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1980.
- Rzeplińska I., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2000.
- Rzeplińska I., Włodarczyk-Madejska J., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce na podstawie danych policyjnej statystyki przestępczości za lata 2013–2016*, „Studia Prawnicze” 2018, nr 4 (216), s. 137–163, <https://doi.org/10.5281/zenodo.2605300>.
- Safjan M., Bosek L. (red.), *Konstytucja RP, t. 1: Komentarz do art. 1–86*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2016.
- Siemaszko A., *Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1993.
- Skrzydło W., *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2013.
- Suchocka H., *Prawo do posiadania obywatelstwa*, w: R. Wieruszewski (red.), *Prawa człowieka. Model prawny*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1991.
- Szwarc A.J., Piskorski J., *Przestępczość cudzoziemców w Polsce*, w: A.J. Szwarc (red.), *Przestępczość przygraniczna. Postępowanie karne przeciwko cudzoziemcom w Polsce*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 2000.
- Wawrzusiszyn A., *Wybrane problemy transgranicznego bezpieczeństwa Polski*, Difin, Warszawa 2012.
- Wieruszewski R., *Obywatele RP – przyszli obywatele UE*, w: E. Popławska (red.), *Konstytucja dla rozszerzającej się Europy*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000.
- Zdanowicz M., *Europejska konwencja o obywatelstwie*, w: E. Popławska (red.), *Konstytucja dla rozszerzającej się Europy*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2000.

Akty normatywne

Ustawa z dnia 12 października 1990 r. o Straży Granicznej (Dz. U. z 2019 r., poz. 147 ze zm.).

Ustawa z dnia 2 kwietnia 1997 r. – Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. Nr 78, poz. 483, sprost. Dz. U. z 2001 r. Nr 28, poz. 319, zm. Dz. U. z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, Dz. U. Nr 114, poz. 946).

Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2019 r., poz. 1950 ze zm.).

Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz. U. z 2019 r., poz. 1472 ze zm.).

Ustawa z dnia 2 kwietnia 2009 r. o obywatelstwie polskim (Dz. U. z 2018 r., poz. 1829 ze zm.).

Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2020 r., poz. 35).

Źródła internetowe

Garlicki L., Zubik M., *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.*, System Informacji Prawnej LEX (dostęp 14.01.2020).

Ignaszak K., *Przestępczość wśród cudzoziemców w Polsce*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego” 2013, nr 2 (Wyższa Szkoła Oficerska Wojsk Lądowych imienia Tadeusza Kościuszki we Wrocławiu), wersja elektroniczna http://rsawl.awl.edu.pl/images/Archiwum/2013/nr_2/karol_ignaszak.pdf (dostęp 26.01.2020).

Jagielski J., *Obywatelstwo polskie. Komentarz do ustawy*, System Informacji Prawnej LEX (dostęp 26.01.2020).

Klaus W., *Integracja, marginalizacja, kryminalizacja czyli o przestępczości cudzoziemców w Polsce*, wersja elektroniczna: <https://pbn.nauka.gov.pl/polindex-webapp/browse/article/article-6190de23-1b20-48d4-96e2-d41fbb136c48> (dostęp 26.01.2020).

Tuleja P., *Komentarz do art. 34 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.* System Informacji Prawnej LEX (dostęp 14.01.2020).

Konflikt interesów

Brak

Źródło finansowania

Brak